

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

**SANATTA
YETERLİK
TEZİ**

BİR BAĞLAM OLARAK GÜNCEL SANATTA SAVAŞ

BAHAR BAŞAK ÜSTEL ARI

RESİM ANASANAT DALI

MAYIS 2018

BİR BAĞLAM OLARAK GÜNCEL SANATTA SAVAŞ

Bahar Başak ÜSTEL ARI

DANIŞMAN Prof. Tansel TÜRKDOĞAN

**SANATTA YETERLİK TEZİ
RESİM ANASANAT DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

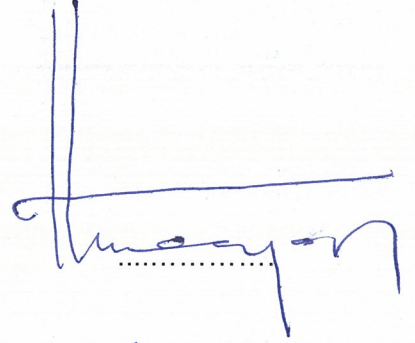
MAYIS 2018

Bahar Başak Üstel Arı tarafından hazırlanan "Bir Bağlam Olarak Güncel Sanatta Savaş" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Resim Anasanat Dalında SANATTA YETERLİK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Tansel TÜRKDOĞAN

Resim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

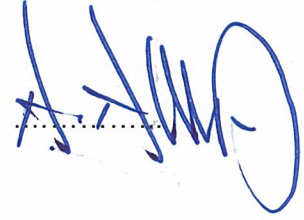
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Sanatta Yeterlik Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Doç. Dr. Aysun ALTUNÖZ

Heykel Anasanat Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Sanatta Yeterlik Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Melda ÖNCÜ YILDIZ

Resim Anasanat Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Sanatta Yeterlik Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Zuhale BAYSAR BOERESCU

Resim Anasanat Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Sanatta Yeterlik Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Dr. Öğr. Üyesi, Mustafa Salim AKTUĞ

Resim Anasanat Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Sanatta Yeterlik Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 07/05/2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Sanatta Yeterlik Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bahar Başak ÜSTEL ARI

07/05/2018

BİR BAĞLAM OLARAK GÜNCEL SANATTA SAVAŞ
(Sanatta Yeterlik Tezi)

Bahar Başak ÜSTEL ARI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Mayıs 2018

ÖZET

Araştırma konusu olarak, Bir Bağlam Olarak Güncel Sanatta Savaş alınmıştır. Bu çalışmada insanlık tarihinde yaşanmış olan önemli kırılmalara neden olan savaşlar ve düşünürlerin bu savaşlar hakkındaki söylemlerine yer verilmiştir. Savaşlar sonucunda pek çok disiplinde üretilmiş eserler sanat tarihi ve toplumsal tarihin bağları göz önünde bulundurularak incelenmiş ve sanatçıların günümüz tarihinde yaşanan savaşlara ve terör saldırılarına dönük kişisel söylemleri ve eserleri üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Sanat tarihi; yaşanan toplumsal şiddete savaşa ve terör saldırılarına karşı sanatçıların duyarsız kalmadığını göstererek sanatçıların yaşananları bir tarihi belge gibi ortaya koyduklarını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda pek çok disiplinde ve farklı dönemlerde sanatçılar yaşananları bir olgu olarak eserlerinde ortaya koymuşlardır. Bu çalışma, Sanat tarihinde yer alan savaş ve şiddet konuları üzerinde önemli eserler üretmiş sanatçıların eserleri üzerinden günümüz de yapılan eserler üzerine yapılmış araştırmaları kapsamaktadır.

Bilim Kodu : 404
Anahtar Kelimeler : Sanat, Savaş, Asker, Acı, Güncel
Sayfa Adedi : 111
Danışman : Prof. Tansel TÜRKDOĞAN

A WAR WITH THE CURRENT ART AS A CONTEXT

(Proficiency in Arts Thesis)

Bahar Başak ÜSTEL ARI

GAZİ UNIVERSITY

ENSTITUTE OF FINE ARTS

May 2018

ABSTRACT

In this study, wars and thinkers who caused important breaks in the history of man kind were told about these wars. The Works produced in many disciplines as a result of the wars were examined in consideration of the links between art history and social history and the personal discourses and works of artists on the wars and terrorist attacks of today's history were investigated. History of art; the societal violence in the world shows that the artists are not insensitive to war and terrorist attacks, and that the artists present the living as a historical document. In this context, in many disciplines and at different periods artists have presented the living as a phenomenon in their works. This study covers there searches on Works on war and violence issues in art.

Science Code : 404
Key Words : Art, War, Soldier, Suffering, Actual
Number of Pages : 111
Advisor : Prof. Tansel TÜRKOĞAN

TEŐEKKÖR

Bu konuyu araştırırken alışmalarımda bana yardımcı olan danışmanım Prof. Tansel TÖrkdoğan başta olmak Özere benim her anımda yanımda olan eşim Özkan Arı, kızım Asya Arı'ya, ve aileme desteklerinden dolayı sonsuz teőekkÖrlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. SAVAŞIN TOPLUMSAL YAPI VE İNSAN ÜZERİNDE ETKİSİ.....	3
3. SAVAŞIN SANAT İLE OLAN BAĞI.....	13
4. GÜNCEL SANATTA SAVAŞ	47
5. ARAŞTIRMACININ UYGULAMA ANALİZLERİ.....	91
6. SONUÇ	101
KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ.....	111

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim 2.1.	Afiş, 1918.....	6
Resim 2.2.	Alfred Leete, Afiş, 1914	7
Resim 2.3.	Norman Lindsay, Afiş, 1914.....	7
Resim 2.4.	Afiş, 1914-1918.....	7
Resim 2.5.	Hiroshima, Japonya, 1945	8
Resim 2.6.	Gaz Odaları, Almanya.....	8
Resim 3.1.	Zafer Anıtı	14
Resim 3.2.	Asurluların tarihteki ilk süvari sınıfı.....	14
Resim 3.3.	Michelangelo, Kıyamet Günü, fresk, Sistina şapheli, 1538-41, Vatikan, Roma	15
Resim 3.4.	Schindler'in listesi, Film, 1992, Amerika.....	17
Resim 3.5.	Paolo Uccello, San Romano Savaşı,1455, Louvre Müzesi, Paris	19
Resim 3.6.	Francisco De Goya, 3 Mayıs 1808, tuval üzerine yağlı boya, 268 x 347 cm, Madrid, 1814.....	20
Resim 3.7.	Francisco Goya, Savaşın Felaketleri, gravür baskı,162x223mm.....	21
Resim 3.8.	Francisco Goya, Savaşın felaketleri, gravür baskı,157 x 208 mm.....	21
Resim 3.9.	Francisco Goya, Savaşın Felaketleri, gravür baskı.....	22
Resim 3.10.	Kathe Kollwitz, anne ve ölü çocuk, gravür baskı, 39x48cm, 1903, New York	25
Resim 3.11.	Kathe Kollwitz, Dul Kadın I, gravür baskı, 37.1x 22.5cm, 1922, New York	26
Resim 3.12.	Kathe Kollwitz, The Prisoner, gravür baskı,36.8x 53cm, 1908, New York	26
Resim 3.13.	Kathe Kollwitz, Run Over, gravür baskı, 25.1x 32.1cm, 1910, Almanya	26
Resim 3.14.	Kathe Kollwitz, Ebeveyn, granit heykel, 1932, Belçika	27

Resim 3.15. Otto Dix, Sokak Dövüşü, 1927	30
Resim 3.16. Otto Dix, Kart Oynayanlar,1920, Berlin	30
Resim 3.17. Otto Dix, Gaz Saldırısı Altında İlerleyen Askerler, gravür baskı, 35.3x47.5cm, 1924,Berlin	31
Resim 3.18. Otto Dix, Savaş Sakatları, 1937, Münih	31
Resim 3.19. Otto Dix, Ölü Asker baskı,19.3x14.3cm, 1924, Moma	31
Resim 3.20. Otto Dix , Skin Graft, 19.9x14.7cm,1924, Moma.....	32
Resim 3.21. Otto Dix, Gazi, sulu boya ve karakalem, 1922	32
Resim 3.22. Ölü Adam, 29.9 x 25.7 cm, 1924, Moma.....	32
Resim 3.23. Otto Dix, Kurukafa, 25.5x19.6 cm,1924, Moma	34
Resim 3.24. Otto Dix, Yaralı Asker, gravür baskı, 19.7x29cm,1924, Kanada	34
Resim 3.25. Max Beckmann, Gece, tuval üzerine yağlı boya, 133x154cm, 1918	36
Resim 3.26. Max Beckmann, Aile, 65.1x100.9cm, tuval üzerine yağlı boya, 1920, Frankfurt	36
Resim 3.27. George Grosz, Toplumun Temel Direkleri, tuval üzerine yağlıboya, 200x108cm, 1926.....	37
Resim 3.28. George Grosz, Güneş Tutulması, tuval üzerine yağlıboya, 207.3x182.6cm, 1926, New York	38
Resim 3.29. Pablo Picasso, “Guernica”, tuval üzerine yağlı boya, 337cm X776cm, 1937, Madrid.....	39
Resim 3.30. Pablo Picasso, Kore’de Katliam, tuval üzerine yağlıboya, 110x 210cm, 1951, Paris	40
Resim 3.31. Leon Golub, Vietnam II, tuval üzerine akrilik, 304 x 1219 cm, 1973, New York	42
Resim 3.32. Leon Golub, Vietnam I, bez üzerine akrilik, 304x853cm, Meksika	43
Resim 3.33. Leon Golub, Gigantomachy II, bez üzerine akrilik, 304.8x731.5cm, Akron Sanat Müzesi, Ohi	44
Resim 3.34. Leon Golub, Napalm I, bez üzerine akrilik, 289x487cm, 1969, New York	45

Resim 4.1.	Claes Oldenbur, aliminyum heykel, 670.6 x 594.4 x 332.7 cm 1969, Yale Üniversitesi.....	48
Resim 4.2.	Claes Oldenbur, heykelin yerleştirilme anı	49
Resim 4.3.	Claes Oldenburg, Piccadilly Circus'deki Rujlar, 254 x 203, 1966, Londra.....	50
Resim 4.4.	Marina Abramoviç, Balkan Baroque, performans görüntüsü ,1997, New York	53
Resim 4.5.	Fernando Botero, Kolombiya Katliamı, tuval üzerine yağlıboya, 129 x192 cm, 1999	54
Resim 4.6.	Fernando Botero, Katedral'deki Katliam, tuval üzerine yağlıboya, 196 cm x 131 cm, 2002	55
Resim 4.7.	Fernando Botero, Abu Ghraib, tuval üzerine yağlıboya, 166 cm x 200 cm, 2004.....	57
Resim 4.8.	Banksy, Kız ve Balon, duvar resmi, 2002, Londra	59
Resim 4.9.	Banksy, duvar resmi, 2012,Londra	61
Resim 4.10.	Banksy, duvar resmi, İsrail	62
Resim 4.11.	Banksy, Duvar Resmi.....	62
Resim 4.12.	Banksy, Heykel, 1932 × 2576, Bristol Müzesi	63
Resim 4.13.	Banksy, Dismaland.....	64
Resim 4.14.	Tammam Azzam, Goya, 100 x 133 cm Süriye Müzesi.....	65
Resim 4.15.	Tammam Azzam, Özgürlük Heykeli I	66
Resim 4.16.	Ai Wei Wei, Yerleştirme, Berlin	68
Resim 4.17.	Ai Wei Wei, heykel, 2017, Prag.....	69
Resim 4.18.	Dinos and Jake Chapman, Bütün Kötülüklerin Toplamı, Heykel, 2013.....	69
Resim 4.19.	Dinos and Jake Chapman, Bütün kötülüklerin toplamı, detay	70
Resim 4.20.	Jake and Dinos Chapman, Ölülere karşı büyük gün, baskı, 2003, Yoshii Galeri	71
Resim 4.21.	Jake and Dinos Chapman, 277 x 244 x 152.5 cm, 1994	72
Resim 4.22.	Jenny Holzer, Naples, 2006	73

Resim 4.23. Jenny Holzer, Lustmord, 2007	74
Resim 4.24. Jenny Holzer, Lustmord 33 x 50.8 cm, 1993-95.....	75
Resim 4.25. Andrea Vicentino, tuval üzerine yağlıboya, 1603, Venedik ..	75
Resim 4.26. Handan Börüteçene, Barış İçin Ayrılmıştır, 2002, Venedik ..	76
Resim 4.27. Handan Börüteçene, İki Oda Bir Salon: Huzur, Borusan Art Galeri, 2003	76
Resim 4.28. Handan Börüteçene, İki Oda Bir Salon: Huzur, Borusan Art Galeri, 2003	77
Resim 4.29. Taner Ceylan, Boksör, tuval üzerine yağlıboya, 140x200cm, 2015	77
Resim 4.30. Hale Tenger, Nezih Ölüm Gardiyanları,yerleştirme, 1993....	78
Resim 4.31. Halil Altındere, Homeland, video, Pilot Galeri, İstanbul, 2016	79
Resim 4.32. Selim Birsnel Kurşun Uykusu, Yerleştirme, 1995.....	80
Resim 4.33. Gonçalo Mabunda, silah taht, Venedik Bienali, 2015.....	81
Resim 4.34. Sera Waters, battaniye, 175 x 155 cm, Avusturalya, 2016 ..	81
Resim 4.35. JompetKuswidananto, War of Java, Do you Remember, yerleştirme, 2009	82
Resim 4.36. Jose Cendon, Somali, fotoğraf, 2012.....	82
Resim 4.37. Medici, Godless, sulu boya, 56.5 x 85.0 cm, 2002.....	83
Resim 4.38. Medici, Titizce İdam Edilen, sulu boya	83
Resim 4.39. Bedri Baykam, Sessiz göstericilere polis dayığı, sunta üzerine fotopentür,177x132cm	84
Resim 4.40. Takashi Murakami, End of Line, tuval üzerine akrilik boya, 234x300cm, 2011	84
Resim 4.41. Sejla Kameriç, BFF, yerleştirme, 2015.....	85
Resim 4.42. Sejla Kameriç, Özgürlük,yerleştirme, 2015	85
Resim 4.43. Ivan Navarro, İkiz Kuleler, 2011	87
Resim 4.44. Hans-Peter Feldmann, 9/11 gazete baskıları, 2008.....	87
Resim 4.45. Jitish Kallat, Circadian Rhyme 1, 2011	88

Resim 4.46. Ai Weiwei	88
Resim 4.47. John Keane, Bound, tuval üzerine yağlıboya, 200x 200cm, 2015	89
Resim 5.1. Bahar Başak Üstel Arı, İsimsiz, bez üzerine işleme, 36 parçadan oluşmakta, 30x30cm, 2018	92
Resim 5.2. Bahar Başak Üstel Arı, Daimi savaş, bez üzerine işleme, 2017	93
Resim 5.3. Bahar Başak Üstel Arı, Seyirlik 1, 2017	95
Resim 5.4. Bahar Başak Üstel Arı, Seyirlik 2, 2017	95
Resim 5.5. Bahar Başak Üstel Arı, İsimsiz, bez üzerine işleme, 190x90cm, 2018	97
Resim 5.6. Bahar Başak Üstel Arı, Tastamam, bez üzerine işleme, 2017	99
Resim 5.7. Bahar Başak Üstel Arı, İstila, bez üzerine işleme, 2017.....	100

1. GİRİŞ

Araştırmanın başlığı; “Bir Bağlam Olarak Güncel Sanatta Savaş” olarak belirlenmiştir. Seçilen konu savaşın sanatta yansımalarını irdelemek, ait oldukları dönemlerin özellikleriyle ve günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte yaşanan savaşların sanat yapıtına yansımalarını araştırmaktır. Bu tezin amacı aynı zamanda araştırmacının bu konu üzerinde özgün çalışmalar yapmasını sağlamak ve yeni uygulama olanakları verebilmektir. Sınırlılıklarıyla belirlenen bu konu, yapılan araştırmalar ile özgün bir içerik sunabilecektir.

2. SAVAŞIN TOPLUMSAL YAPI VE İNSAN ÜZERİNDE ETKİSİ

Savaş, yaşamış ve yaşamakta olan bütün insanlar için acı bir deneyim olmuş ve olmaktadır. Savaş, bazılarına göre hayatta kalabilmenin tek çaresi olarak değerlendirilmiş ve karşı güçleri yok ederek hayatta kalmayı kazanılmış bir zafer olarak nitelendirmiştir. Ne yazık ki bu düşünce ve değer yargısı günümüz insanlarına bir veba gibi bulaşmış durumdadır. “Peki birileri için kazanılmış bu zaferler kime ve neye göre değer taşımaktadır?” bu sorular kuşkusuz kişilere ve sahip oldukları vicdani yargılara göre değişmektedir (Koçtürk, 1969, s. 29).

Savaş olgusu pek çok düşünür ve tarihçi tarafında farklı yorumlanmıştır. Prusyalı bir general ve savaş kuramcısı olan Carl Von Clausewitz, savaşı; siyasetin devamı olarak değerlendirmiş aynı zamanda devlet ve ordular tarafından politik bir araç olarak kullandığını savunmuştur. Clausewitz “Daimi savaş” kavramını geliştirmiş ve savaşın amacının ise karşı tarafa sadece kendi isteklerini kabul ettirme ve tek güç olma gayesi olduğunu belirtmiştir.

1724-1804 yılları arasında yaşamış olan Alman filozof Immanuel Kant’ın ise Savaş’a karşıt bir tutumunun olduğunu bilmekteyiz. Kant savaşın barbarca bir çözüm yolu olduğunu savunmuştur ancak savaşta bir zorunluluk varsa bunun barışın sağlanması olduğunu belirtmiştir ve savaşın kanunlara uygun, insan hak ve özgürlükler çerçevesinde ahlaki kurallara göre gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur (Bağce, 2003, s. 105-121).

Kant’ın yapmış olduğu bir başka söylem ise şöyledir;

İçinde savaşa sebep olabilecek bir unsura sahip antlaşma, barış antlaşması olamaz büyük olsun küçük olsun hiçbir devlet, diğer bir devletin hükümlülüğü altında yaşayamaz. Devletler, birbirinin içişlerine karışmamalıdır. Devletlerin anayasaları, cumhuriyetçi olmalıdır ve evrensel hukuk kurallarına riayet edilmelidir (Kant, 1984, s. 227-244).

Tarihçi John Keegan savaşı; insanoğlunun doğuştan sahip olduğu bir davranış olarak değerlendirmiş ve bu anlayışa göre insanoğlunun doğasında şiddeti barındırdığını savunmuştur (Gören, 2000, s. 122-127).

1770-1831 yıllarında Kant ile aynı dönemlerde yaşamış olan Friedrich Hegel'e göre savaş politik bir araçtır. Devletlerin bütünlüğünü sağlayabilmesi, diğer devletlere karşı üstünlük elde edebilmesi için bir zorunluluk olduğunu ve barış üzerine söylemleri olan Kant'ı eleştiren söylemlerde bulunarak daimi barış ortamının ahlakı sarsan bir olguya dönüşeceğini savunmuştur.

Hegel'in savaş ile ilgili söylemlerinin aksine Aristoteles'in; "Savaş için alınan her tedbiri, övgüye değer buluyoruz" sözlerinden de anlaşılacağı üzere savaşın bir gereklilik olmadığı dünyanın her yerinde savaş engellemek için gerçekleştirilmiş her türlü önlemin şüphesiz ki çok değerli olduğudur. Bu söylemler ünlü felsefecinin savaş karşıtı bir tutum içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır (Uzun, 2006, s. 6,7).

Ancak geçmişten günümüze kadar olan süreye bakıldığında general Von Carl Clausewitz'in "*Savaş politikanın şiddet yoluyla sürdürülmesidir*" Sözü yaşananları doğrulamaktadır.

İnsanlık tarihinde savaşlar, politik, ekonomik, coğrafi ve din gibi pekçok neden ortaya konularak gerçekleştirilmiştir. Nitekim günümüzde de yaşanan savaş nedenleri arasında din, ırk, sömürü gibi neredeyse sıradanlaşmış kavramlar yer almaktadır. Prof. Dr. Selçuk Mülayim şiddet ve savaşın yaratıcısının insan olduğunu belirtmiş ve buna neden olarakta kin ve nefret duygusunu içinde barındıran canlının yalnızca insan olduğunu ve şiddetin insana has bir davranış şekli olduğunu belirterek tüm bunların savaşların meydana gelmesine neden olduğunu savunmuştur (Mülayim, 2016, s. 1-3).

İnsanoğlu bağlı bulunduğu milletin çıkar ve inançları uğruna başka milletleri yok etmeye çalışmış ve bu anlayışla yüzyıllardır bir çok canlıyı katledilmiştir. Mızrak, ok, balta kullanımından füze kullanımına kadar gelişen süreç içerisinde savaş her zaman toplumun ya da toplumun öncelikli meseleler arasında yer almıştır. Çağlar öncesinde yaşamış insanlar ve günümüz insanı hiç farketmeksizin savaşmış değişen ise sadece gelişen savaş aletleri ve daha fazla ölen insan sayısı olmuştur.

Savaş, sosyal-siyasal bir olgu olarak toplumun düşman sınıflara bölünmesi (Aslan, 2013, s. 2-4) devletlerin amaç edindiği daha fazla kazanç sağlama yarışı, ticaret, büyüyen endüstri, ekonomik rekabet ve zenginleşme yarışı 1.Dünya savaşı nedenlerinden olmuştur.1.Dünya Savaşı, Alman filozof Immanuel Kant'ın savunduğu; “eğer bir savaş zorunluysa bu ancak hukuksal bir çerçevede gerçekleşmelidir” sözlerinin aksine gerçekleşmiştir.

Modern çağlardaki en ağır ve en acımasız savaşlardan biri olan birinci dünya savaşının önceki savaşlardan en önemli farklılıkları arasında sadece askerleri ile savaşa dâhil olan devletler değil tüm insanlarıyla birlikte savaşa dâhil olan devletlerin var olmasıdır. Çünkü birinci dünya savaşı öncesinde yaşanan savaşlar belirli cephelerde ve kurallara bağlı olarak gerçekleştirilmiş ve yaşanan savaşın etkilerinden halkın etkilenmemesi sağlanmıştır. Ancak, I. Dünya Savaşı ile birlikte halka yönelik saldırılar başlamış, daha fazla zarar vermeyi amaçlayan savaş taktikleri ağır silahlar ile insanların rutin hayatlarını sürdürmeleri olanaksız hale getirilmiş ve çok fazla sayıda insanın hayatını kaybetmesine sebep olunmuştur. Yine, savaş tarihinde ilk kez kimyasal saldırı gerçekleştirilmiş ve bu saldırıda klor gazı kullanılarak çok sayıda sivil öldürülmüştür (Cantekin, 2014, s. 21-24).

Savaşlarda pek çok asker ve sivil hayatını kaybetmiş ölen bu insanların yerine savaşabilecek başka bir insan gerekliliği oluşmuş ve bu gereklilik insanlar tarafından kutsal bir görevmiş gibi kabul edilmiştir. Bu anlayışla 1798 de zorunlu askerlik ilkesi ortaya çıkmıştır. Sayısal verilere göre Birinci dünya savaşında yaklaşık 9 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Çoğunluğu asker olan bu kayıpların aksine ikinci dünya savaşında ortalama 22 milyon sivil hayatını kaybetmiştir.

Bu kadar çok ölüme ve ağır travmalara sebep olan bu savaşlara katılma isteğine insanlar nasıl ikna edilmiştir (Corbin, Courtine ve Vigarello; 2013: 235). Kuşkusuz ki en etkili yollardan bir tanesi o dönemlerde yapılan afiş ve posterler olmuştur. Bu afiş ve posterler neredeyse savaşa katılmış olan bütün ülkelerde yer almıştır.

Amacı savaşı asker çağırmak olan bu posterler (Bkz. Resim 2.1, 2.2) aynı zamanda insanların cesaretlendirilmelerini, maddi destek anlamında desteklenmelerini ve kadınlarında erkekler gibi savaş için gönüllü olmalarını sağlamak amacıyla kullanılmışlardır (Straliding, 2003, s. 162).

Posterlerin genelinde cesaret, birliktelik, vatanseverlik duyguları içeren yazılar kullanıldığı gibi aile, çocuk, kadın ve asker simgeleriyle bu duyguları güçlendirmeye yönelik çizimlere de yer verilmiştir (Bkz. Resim 2.3, 2.4), (Aktaş, 2012, s. 281-287).

Resim 2.1. Afiş, 1918

BRITONS

JOIN YOUR COUNTRY'S ARMY!
GOD SAVE THE KING

Reproduced by permission of LONDON OPINION

Resim 2.2. Alfred Leete, Afiş, 1914

Resim 2.3. Norman Lindsay, Afiş, 1914

Resim 2.4. Afiş, 1914-1918

Acımasızlık ve vahşetlerin yaşandığı, ağır kayıpların verildiği 1.dünya savaşını bitiren antlaşmalar yaşanacak olan diğer bir dünya savaşının temelini oluşturan sebeblere sahip olmuştur (Cantekin, 2014, s. 21-24).

Burada kuşkusuz ki İmmanuel Kant'ın sözleri aklımıza gelmektedir “İçinde savaşa neden olabilecek hiç bir antlaşma barış antlaşması sayılmaz”.

Birinci Dünya savaşının en önemli sonuçlarından olan ekonomik buhran yaşanan siyasi karışıklıklar ve ırkçı söylemlerle başlayan ve kıyım olarak nitelendirebileceğimiz II.Dünya Savaşında 1939 yılında Nükleer silahların kullanılmasıyla bir kent yok edilmiştir (Bkz. Resim 2.5.).

Resim 2.5. Hiroshima, Japonya, 1945

Saf ırk adı altında Yahudi soykırımı gerçekleştirilmiş ve milyonlarca insan gaz odalarında öldürülmüştür (Bkz. Resim2.6.). Soykırımlar ve yapılmış pekçok sivil katliam nedeniyle bu savaş tarihteki en kanlı savaş olarak bilinmektedir. Yaşanan bu kanlı savaşta Avrupa ve Balkanlarda yaklaşık 12 ila 13 milyon insanın öldüğü düşünülmektedir ki bu sayı içerisinde Yahudilere uygulanan soykırımda ölen insanlar yer almamaktadır.

Resim 2.6. Gaz Odaları, Almanya

Tüm bu ölümlerde kaybedilen sadece ölen insanlar olamamıştır kuşkusuz öldüründe aynı ölçüde ölü bir beden olarak nitelendirilmektedir. Bunun en bilinen örneği kuşkusuz ki 1941 yılında Jozefov katliamında yaşananlardır. Orada askerler tarafından çukurlar açılmış ve bu çukurlara yine askerler tarafından toplu halde kurşuna dizilerek öldürülen askerler gömülmüştür. Bu olaydayaklaşık 33,371 insan hayatını kaybetmiştir. Yaşanan katliam esnasında ölümleri gören ve uygulayan askerlerin şoka girerek psikolojik bir sarsıntı yaşadıkları düşünülmekte ve bu askerler arasında ileri boyutta akıl hastalıklarına yakalanan askerlerin olduğu bilinmektedir.

Bu travmalar yüzünden kuskusuz pek çok asker normal hayata uyum sağlayamamış ve aşırı şiddet eğilimleri göstermişlerdir örneğin; askerlerin öldürdükleri insanların uzuvlarını saklamak hatta bunları kendi ailelerine göndermek gibi davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir. Şiddet öylesine yayılmıştır ki savaşan toplumlar arasında ölen insanların kemiklerine şekiller verilerek hediyelik eşya olarak gönderme geleneği bile oraya çıkmıştır (Corbin, Courtine ve Vigarello, 2013, s. 250-254).

Hiç kuşkusuz yaşanan savaşların en acı verici taraflarından biri toplumu derinden etkileyen kitlesel tecavüzlerdir. Öyleki Sırp askerler tarafından benimsenen “düşmanın cephesindeki kadına zorla sahip olabilmek o düşmanın kendisine sahip olabilmektir” anlayışı yüzünden sayısız ve sınırsız gaddarlıkla kadın ve çocuklar işkencelere maruz bırakılmıştır (Corbin, Courtine ve Vigarello, s. 2013: 235- 272).

İkinci Dünya Savaşına katılan tüm devletler siyasi ve ekonomik açıdan epeyce yıpranmışlardır. Savaşın özellikle toplumsal sonuçlarına göz atıldığında, savaşta yer alan ülkelerin genç insan nüfusunun büyük oranda yok olduğu ve hayatta kalabilen diğer insanların büyük bir kısmını ise sakat kalarak hayatlarına devam ettikleri görülmüştür.

Savaş ekonomik dengelerde ağır hasarlar vermiştir. Milyonlarca insan işsiz kalmış kıtlık hat safhaya ulaşmış temel ihtiyaçlar giderilemez olmuş tüm bunların yanı sıra birçok hükümet rejim değişikliğine uğramıştır. Bütün

sanayileşmiş ülkelerin içine girmiş olduğu ekonomik kriz büyük buhran olarak adlandırılmıştır (Cantekin, 2014, s. 23,24).

Geçmişten günümüze doğru gelindiğinde yaşanan pek çok savaş ve çatışma, sınır ülkelerde yaşanan savaşlar ya da dünyanın öbür ucunda yaşanan terör olayları aslında hepsi de içinde bulunduğumuz dünyanın yavaş yavaş bir kaosa sürüklendiğinin göstergesidir.

Suriye, Irak, Afganistan, Gazze işgali Arap baharı diye adlandırılan orta doğu savaşları ve bu savaşlardan faydalanmaya çalışan terör örgütleri tüm dünyaya yayılan korku ve beraberinde yok olan kentler ölen, göç eden, açlık çeken insanlar, dini inancı yüzünde terörist damgası yiyen milyonlarca insan, ırkçı söylemler ve yok olan insanlık yaşanan karanlığın en açık örnekleridir (Gümüş, 2006, s. 39,92).

Peki, nasıl oluyor da, şiddet ve katılık, güç ve iktidar, emir ve itaat, bu kadar yoğun olarak bireysel ve toplumsal yaşamda, kültür ve uygarlaşma sürecinde yerini bulabiliyor?

Bütün bunların nedeni olarak tabiki pek çok neden sayabiliriz. Ekonomik zorluklar, halkların demokrasi arayışı, eğitilmiş insanların yaşadıkları zorluklar ve dahası ortadoğuda büyük bir çığlığın başlamasına neden olmuştur. Ortadoğu ülkelerinden Libya'nın lideri Muammer Kaddafi'nin 2011 yılında çıkan iç savaş ile devrilmesi sonrasında sokak duvarlarına işlenen bir grafiti de Kaddafi'nin konuşma balonunda; *“Keşke zenginliği halka adil biçimde dağıtsaydım”* yazmaktadır. Tam da budur aslında bütün Ortadoğu olaylarının nedenleri; ülke halklarının milli gelirinden hakkı olan payı adil bir şekilde alamamalarıdır (Göçer ve Çınar, 2014, s. 53-55).

Bu haksızlıklar oldukça dünya içinde savaşların bitmeyeceği bir gerçektir. Einstein'ın Freud'a olan bir söylemi şöyledir. *“Bulunduğumuz konumda insanlık için en önemli soru, onların savaştan kurtulabilecekleri bir yol olup olmadığıdır.”* Freud'un bu söyleme karşılığı ise; “İnsan aklı, fikri ile duygularını da katarak olaylara yaklaştığında savaşın uzun vadede

sonuçlarını görebilecektir bu yzdeendir ki yakın zamanda savaşların biteceği ütopyasını düşünmekteyim” (Erkan ve Bozgz, 2003, s. 173-207).

Fakat insanoğlu mantık ve vicdanını olaylara katmamış sadece çıkarlarının ve g kazanma hırsını ortaya koyarak milyonlarca liranın a insanlara değil de milyonluk orduların kurulmasına harcamış ve bu ordu ile masum insanların öldürülmesine neden olunmuş ve olunacaktır. Bütün bunlar biliniyorken; “Niçin savaş var? Herkesin savaşa karşı olduğunu söylendiğine göre, kim, neden ve nasıl savaşı başlatabiliyor? Kimsenin, başkasının toprağında gözü yok ise... Savaşlar neden devam ediyor?” gibi sorular anlamını yitirse de sorulmaya devam etmektedir (Fromm, 1982, s. 21- 23).

3. SAVAŞIN SANAT İLE OLAN BAĞI

“Sanatımın amaçları olduğunu kabul ediyorum.

Ben insanların böylesine çaresiz ve yardıma

Muhtaç olduğu bir zamanda etkili olmak istiyorum”

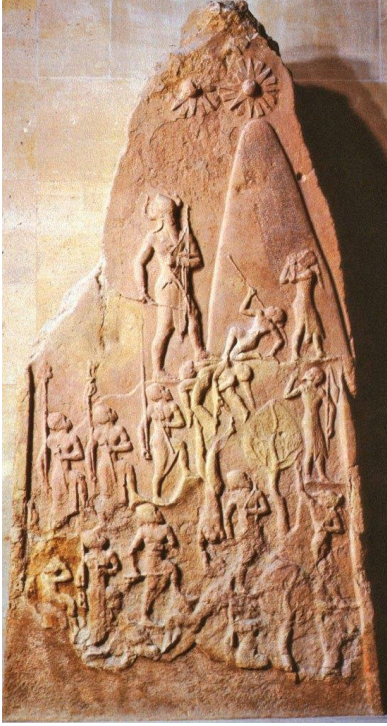
Kathe Kollwitz

Savaşlar yüzyıllardır ilkel topluluklardan modern toplumlara değin süre gelen ve pek çok ülkede yaşanan yıkımlara doğanın katledilişine ve milyonlarca insanın yok olmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda biliyoruz ki savaşlar hafızamızda acı ve ölümle özdeşleşmiştir. Savaş her zaman hayatın içinde kendine yer bulduğu gibi sanatın içinde de kendine yer bulmuştur. Mitolojik öykülerde yaşanan savaşların sanata yansması ile başlamış ve 21.yüzyıla kadar olan sürede sanat savaşı hep içinde barındırmıştır (Özsezgin, 2003, s.16,19). Sanat’da savaş gibi yüzyıllardır insanoğlu ile içi içe olmuş ve eski tarihli örneklerden bu güne kadar olan zamanda toplumla birlikte kendisini sürekli biçimlendirerek ilerlemiştir. Sanatın biçimlenişinde kuşkusuz ki kültürel, dinsel ve düşünsel etkilerinde payı olduğu kadar dünyadaki savaşların da önemli derecede etkisi vardır. Bu etkiyi en eski örneklerden günümüze kadar olan süreçteki önemli eserlere baktığımızda savaş ve şiddetin, sanatın içinde önemli bir yere sahip olduğunu anlamaktayız.

Varolmuş bütün diktatörler ve devletler güçlerini ispatlamak ve zaferleri ile övünmek uğruna insanlığa bütün şiddeti yaşatmış ve hasımlarına güç gösterisinde bulunmuşlardır.

Günümüze kadar olan yaşanmış sürede en eski örneklerle bakmaya başladığımızda şiddet içeren görseller veya yazılara Mezopotamya anıtlarında rastlamaktayız. Savaşlarda kazanılan zafer ve elde edilen ganimetler rölyeflere yansımıştır. Bu rölyeflerin yapılmasındaki amaç kralın karşısına çıkabilecek diğer düşmanlara gözdağı vermek ve emri altındaki halka güç gösterisinde bulunmaktır. Rölyeflere işlenen savaşlar öyle güzel planlanarak uygulanmıştır ki yaşanan savaşın tüm ayrıntılarını bizlere göstermektedir. Bu rölyeflerde feryat eden kadınları, savaşta kullanılan

aletleri hatta kalesini savunan askerlerin aşağıya düşüşlerini bile görmekteyiz tıpkı bin yıl öncesine ait bir haber programını izliyor gibi rölyefler bütün gerçekliğiyle bütün gerçekleri önümüze koymaktadır (Bkz. Resim3.1, 3.2) (Gombrich, 2004, s. 71-73).

Resim 3.1. Zafer Anıtı

Resim 3.2. Asurluların tarihteki ilk süvari sınıfı

Yapıtlarda imparatorların güç gösterilerini görmemizin yansira Ortaçağ boyunca büyük bir etkiye sahip olan kiliselerin yapılacak eserler üzerinde etkisi büyük olmuş ve yapılan eserlerin büyük bir kısmında İsa'nın yaşamış olduğu şiddeti ve kiliselerin öne çıkma çabalarını siyasal amaçlara hizmet etmek için yapıtlara yansıtılmasını sağlamışlardır (Ötgün, 2008, s.91).

Michelangelo'nun papa tarafından görevlendirilerek 1508-1512 tarihleri arasında Sistina şapeline yapılmış olduğu altar duvar resimlerinde bunları görmekteyiz (Bkz. Resim 3.3).

Resim 3.3. Michelangelo, Kıyamet Günü, fresk, Sistina şapheli, 1538-41, Vatikan, Roma

Aristokratların ve din adamlarının sanatçı ve sanat üzerindeki gücü azalmaya başlaması ile sanatçının kendisini bağımsız bir şekilde ifade edebileceği an gelmiş ve yapıtlar farklılaşmaya, sanat gerçek olanları yansıtmaya başlamıştır (Wolff, 2000, s. 24, 25).

Rollo May “Herhangi bir tarih döneminin psikolojik ve tinsel mizacını anlamak istiyorsanız, bunu o dönemin sanatının derinlerinde aramaktan daha iyisini yapamazsınız” der.(Rollo May 2008)

Maksim Gorki’nin belirttiği sanat; toplumun geçmişte ve günümüzdeki acıları ve çelişkileriyle oluşan eserlerdir. Dünyada yaşanmış ve yaşanmakta olan her türlü savaş, yoksulluk ve kaygılar sanatçının ifadelerinde bütünleşerek, yaşananların görülmesini, farkına varılmasını ve paylaşılmasını sağlar.

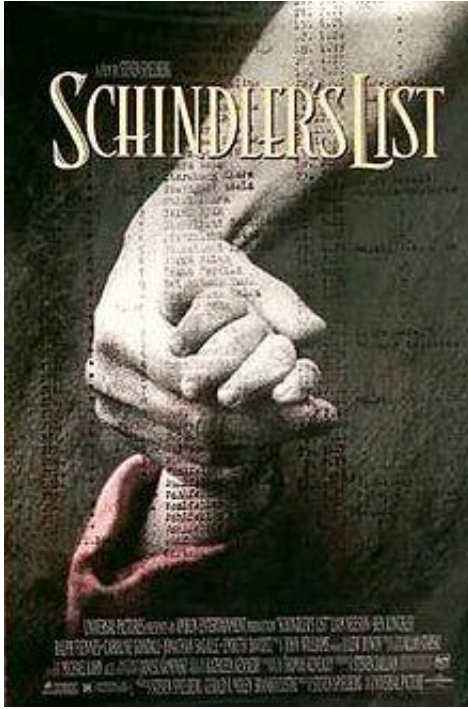
Sanat, tarih boyunca toplumsal travmalarla ilgili olmuş ve kendi gerçekliğinde, konuyu irdelemiştir. Savaşın tüm vahşetine tanık olan

sanatçılar sadece tanık oldukları savaşlara değil yaşanmış bütün savaşlara karşı bir tutum içerisinde olduklarını belirtmiştir (Demirbaş, 2009, s. 52, 53).

Sanatçılar savaş ve şiddet kavramlarını tekrar gözden geçirilmesi gerekliliğini savunan eserler ortaya koymaya başlamışlardır. Nedeni ise geçmişte yaşanılan yönetimsel yanlışlıklara rağmen dönemin sanatçılarının toplumlari şiddete ve savaşa srkleyenlere olan desteği ve bu durumu eserleri ile yceltmeleridir.

Savaşların olumsuz yanlarını eleştiren sanat aynı zamanda bu olumsuzluklardan ortaya çıkan koşullari toplumsal bir ilerlemeye dönüştürebilmiştir. Öyle ki; savaşlar en küçük topluluklardan milyonlarca nüfusa sahip topluluklara kadar tüm halklari ge zorunlu bırakıp kültürler arasında etkileşimlerin ortaya çıkmasına ve tüm dünyada ortak bir belleğin oluşmasına neden olmuş aynı zamanda teknoloji ve bilimin ilerlemesinde kolaylaştırmıştır. Kültürler arası iletişim ile birlikte toplumlar yeniden biçimlenmiş ve değişimle neredeyse tüm toplumların sahip olduğu (Aslan, Karaaslan, 2016, s.45-48) dini imgeleri somutlaştırarak daha kolay anlaşılmasına, bazen de sanat toplumlarda yaşanan anlaşılmazlıklari aktararak insanların bilinenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur (İnternet 1). Sanatçı bu olumsuzluklari biraz olsun dönüştürmeye çalışsa bile insanoğlunun kendi ıkarlari için bu gelişmeleri kullanmasına insanlığa verilen değerin daha da azalmasına, yoksulluğun artmasına toplum içindeki çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tüm bunlar olurken sanatı bunların dışında tutmak mümkün olmamıştır ve aydınlanma ağı diye adlandırılan dönemden günümüze kadar gelen sürede sanatçı artık kendi düşünce ve aktarımlarını ve toplumda olup biten her şeyi bütün gerçekliğiyle ortaya koymaya başlamıştır (Berger, 1987, s. 97-99). Geçmişten günümüze kadar ki örneklerle bakıldığında, sanatın tüm disiplinleri içerisinde; savaş ve toplumların yaşamış olduklari şiddet bir şekilde kendisine yer bulmuştur (Aslan ve Karaaslan, 2016, s. 45-54).

Bu disiplinler arasında müzik, sinema, mimari ve edebiyat kuşkusuz ki önemli bir yer kaplamaktadır. Sinema tarihinde önemli yere sahip olan filmler ve belgesellerin konuları arasında olan savaş her zaman önemli bir yerdedir. Özellikle Hollywood sinema endüstrisi, yaşanan savaşlarda ABD askerlerinin yaşadıklarını anlatan filmlere özellikle yer vermiş ve ciddi bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Hakkında en fazla film yapılan savaş ise kuşkusuz ki 2. Dünya savaşı olmuştur. Pek çok filme konu olan bu savaşın anlatıldığı filmler arasında en dikkat çeken 1993 ABD yapımı olan Schindler'in Listesi adlı film olmuştur (Bkz. Resim 3.4.), (İnternet 2).

Resim 3.4. Schindler'in listesi, Film, 1992, Amerika

II. Dünya Savaşı sırasında naziler'in uygulamış olduğu şiddeti vebinlerce insanın kurtarılmasını konu edinen film, siyah beyaz sunulmuştur. Yönetmen Steven Spielberg'e göre "Holocaust ışıksız siyah beyaz bir hayattır. İşte bu nedenle Holocaust ile ilgili bir film siyah beyaz olmalıdır" diye belirtmiştir. Film başlangıcında az olan şiddet artarak ölüm ve yıkıma dönüşmüştür. Film yaklaşık olarak 321 milyon dolar gişe hasılatı elde etmiş ve Grammy, Altın Küre ve BAFTA ödüllerini kazanmıştır.

1939 yılı İkinci Dünya Savaşı sırasında geçmekte olan olayları anlatan Roman Polanski'nin yönetmenliği yaptığı, Adrien Brody'nin başrolünü oynadığı Piyanist filmi ise tarihsel gerçekliklerden ayrılmadan yaşananları anlatmaktadır. 2002 yılında çekilen film Nazi iktidarına sahip Almanya'da Yahudilerin yaşadıklarını yahudi bir piyanistin gözünden, savaşın getirdiklerine bakmamızı sağlamıştır. Film yayımlandığı yıl Cannes Film Festivali Büyük Ödülünü BAFTA En İyi Film Ödülünü ve BAFTA En İyi Yönetmen Ödülünü almıştır Schindler'in Listesi ve piyanist gibi pek çok film ve belgesel bize yaşananları tüm gerçekçiliğiyle anlatmaktadır.

Savaş meydanlarında başka bir disiplin olan müziğe de rastlayabiliriz. İnsana en iyi etki eden müzik ya da daha genel bir ifadeyle insanda korku ve buna bağlı olarak öfke, cesaret sadakat gibi duyguları hissettiren sesler ilk olarak dini ayinlerde sonra da belirgin bir biçimde savaş meydanlarında yer almıştır.

Korku salmak için kullanılan ezgili sesler yada Japonların düşmana gök gürültüsü gibi gelen ve Taiko isimli savaş davulları; düşman askerlerini daha tek bir hamle bile yapamadan oldukları yerlere sabitlemiştir. Askerlere cesaret vermek için ise Vikinglerin saldırı boruları, Osmanlının Mehteran Takımı vardır ve bunlar savaş yolu boyunca askeri savaşa hazırlamaktadır. Savaşan askerleri diri ve ayakta tutabilmek için ise Rus radyoları İkinci Dünya Savaşı süresince devamlı olarak senfoni yayını yapması hem askerler hem de savaşın yok etme gücüyle mücadele etmeye çalışan halk için önemli bir moral kaynağı haline getirilmeye çalışılmıştır.

Tarih boyunca savaşların içinde müzik hep yerini almış olduğu gibi savaş sonrasında da kazanma ve sevinç duygularını müzik ile pekiştirilmiştir. Savaşan askerlerde ve ailelerinde cesaret ve gurur duygusu oluşturulabilmek için Fetih, zafer yada bir ulusu birlikte tutabilmek adına marşlar ortaya konmuştur (İnternet 2).

Bunların yansira onları savaşın acımasızlığından bir nebze koruyabilmek ve devamlılığı sağlayabilmek adına mimariler inşaa edilmiştir. Kaleler,

sığınaklar, hendekler kuşkusuz ki en çarpıcı olanları arasında (Ötgün, 2008, s. 91).

Çin Seddi yer almaktadır. Dünyanın en uzun savunma duvarı olan ve Qin Shi Huang tarafından MÖ. 221 yılında yapımına başlanan ve MS. 17. yüzyıla kadar yapımı devam eden Çin Seddi; yaklaşık 8851km uzunluğa sahiptir. Yapılış amacı konusunda pek çok farklı görüş varolsa da savunma amaçlı kullanan son hanedan Ming Hanedanı (1368-1644) olmuştur. Bu duvar ve yapılan pek çok diğer mimari yaşanmış olan travmaları ve savaşın sınırsızlığını yansıtmaktadır. Sanat bütün disiplinlerin birbiri içine geçmesi ile tamamen özgürlüğüne kavuşarak tüm olup bitenleri bütün çıplaklığıyla dolaylı yada dolaysız anlatımlar ile gözler önüne serilebilmiş ve gerçeğe bir başka açıdan bakmamıza olanak sağlamıştır (Paglia, 1996, s. 99, 100). Pek çok disiplinde yerini bulmuş olan savaş plastik sanatlarda da önemli eserlere konu olmuştur.

Resim 3.5. Paolo Uccello, San Romano Savaşı, 1455, Louvre Müzesi, Paris

Batı sanatının, önemli sanatçılarından olan Paolo Uccello'nun önemli eserlerinden biri olan, "San Romano Savaşı (1432)" adlı eserinden günümüze kadar ki süreçte pekçok sanatçı, savaş konusunu yapıtlarında irdelenmiştir (Bkz. Resim 3.5).

Geçmişte yapılmış pek çok önemli esere konu olmuş olan savaş kavramı 20yy. Sanatında da önemli rol oynamıştır (Clark, 1962, s. 129, 130). Bazı

sanatçılar, yaşananların tanığı olarak, savaşın ve şiddetin doğrudan gerçekliğini yapıtlarında sorgulamış ve savaşın acımasızlığını travmalarını yapıtlarına konu olarak irdemişler ve yapıtlarında bireysel tecrübelerini betimleyerek, genellikle savaş karşıtı tavırları ile karşımıza çıkmışlardır (Demirbaş, 2009, s. 52-54). Bizim bu durumda anlamamız gereken; yapılmış olan eserlerin sanatçı ve toplumun beraber bir yaratısı olduğu fikrinin doğruluğudur. Sanatçı toplumun yaşadıklarını yapıtlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak anlatan olmuştur (Ötgün, 2008, s. 91, 92). Bu açıdan bakıldığında, Goya'nın "3 Mayıs 1808" adlı yapıtı bütün yaşananları anlatan bir eser olarak tüm çıplaklığı ve çarpıcılığıyla karşımıza çıkmaktadır.

Resim 3.6. Francisco De Goya, 3 Mayıs 1808, tuval üzerine yağlı boya, 268 x 347 cm, Madrid, 1814

Sanat tarihçisi Kenneth Clark'a göre; İspanyol resim sanatının başyapıtlarından biri olarak kabul gören bu eser, üslup ve konu olarak devrim sayılabilecek ilk büyük resim olarak değerlendirilmiştir (Bkz. Resim 3.6.), (Clark, 1962, s. 130).

Napolyon askerleri ile 1808 senesinde İspanya'yı işgal altına aldığı anda, ülkenin aydınları ve söz sahibi zenginleri Fransa'nın İspanyol halkının ihtiyaç duyduğu yenilikleri gerçekleştireceğine inanmışlardı. Aydınlar gibi Goya'da bu olup bitenleri iyileştirici olarak görmüştü çünkü Fransa hükümeti İspanya'ya göre çoğu reformu gerçekleştirmiş ve halkı çok daha iyi durumdaydı. Lakin beklenen bütün umutlar çok uzun sürmeden sönmüş ve

dahası masum insanlar katledilmeye başlanmıştı. Yaşanan vahşetlere karşı halk sessiz kalmayıp direnişe geçmiş ve Fransa'ya karşı uzun ve kanlı bir direniş başlamış ancak bu aynı zamanda ÷lke içindeki karşıt g÷r÷şler arasında çatışmaların da başlangıcı olmuştu.

Goya'nın tam da yaşananları yansıtan "3 Mayıs 1808" adlı yapıtı; anlatımı ve duygusal g÷c÷ ile savaşın vahşeti konusunda en çarpıcı örneklerinden biri olmuştur. Goya; "2 Mayıs" ve "İsyancıların Kurşuna Dizilişi- 3 Mayıs" adlı eserlerinde, İspanyol halkın Fransız istilacılara karşı koymasını ile 3 Mayıs 1880'de Fransızlar tarafından İspanyol protestocularını kurşuna dizerek yapılmış olan katliamı seyirciye g÷stermektedir. 19. y÷zyıl Batı sanatının en etkili yapıtlarından biri olan bu yapıtlar yaşananların bir g÷stergesi niteliğini taşımakta olup aynı zamanda sanatçıya ait olan "*Savaşın Felaketleri*" adlı grav÷r dizisinin Napolyon askerlerinin İspanyol halkına uyguladığı katliamı kayıtlı olarak belgeleme niteliğindedir (bkz. G÷rsel 2.7, 2.8), (Aslan ve Karaaslan, 2016, s. 40-51).

Resim 3.7. Francisco Goya, Savaşın Felaketleri, grav÷r baskı, 162x223mm

Resim 3.8. Francisco Goya, Savaşın felaketleri, grav÷r baskı, 157 x 208 mm

Resim 3.9. Francisco Goya, Savaşın Felaketleri, gravür baskı

Mustafa Okan, Goya'nın söz konusu resimlerinin çözümlenmesi bağlamında, şunları söylemiştir; dizinin adı Savaşın Felaketleri, bütün açıklığı ile yansıttığı görüntülerin gerçek olduğunu ifade ederek savaşın neye benzediğini gözler önüne serdiğini söyleyerek İspanyol Bağımsızlık Savaşı esnasında yapılan acımasız suçların detaylı bir biçimde yansıtıldığını belirtmiştir (Bkz. Resim 3.9.). Goya'nın ölümüne kadar olan süre içinde bu baskılar yayımlanmamıştır. Baskıların ilk yayımlanışı 1863'te *Real Academia de Bellas Artes de San Fernando*'nun girişimiyle gerçekleşmiştir. Daha sonar 1892-1903 ve 1906 baskıları da yayımlanmıştır (Okan, 2006, s, 132-134).

Goya'nın yapmış olduğu bu baskı serileri Camus' a göre; acı içinde yaşayarak sessiz kalmaya devam eden insanların "toplumların" yerine birilerinin konuşması ve yaşananların anlatılması gerekliliğini sağlamış olmaktadır.

Tarihinin en dehşet verici ve can yakıcı dönemlerinden birine şahitlik etmiş olan Goya yaşananları tüm gerçekçiliğiyle yapıtlarına aktarmış ve tüm insanlığa yaşananları göstermiştir (Kara, 2007).

Sanat tarihçisi Kenneth Clark'a göre bu eserler; Duygusal güç ile savaşın korkunç yüzünü yansıtması bağlamında devrim niteliğinde sayılabilecek eserlerdir.

Georgi V. Plehanov'a göre: "Sanatın ana maddesi hakikattir. Plehanov'un bu söyleminden çıkarabileceğimiz; Sanatçı, tüm yaşananları sadece kendi yapıtı için seçtiği bir konu olarak görmez bu sanatçıya yapılacak çok büyük bir haksızlık olur sanatçı seçtikleri ve yapıtına aktardıklarında gerçekliğe ilişkin bir anlamın yada olgunun hatta bir soru işaretinin sanatçı tarafından tuvale yansıtılmasıdır. Yani sanatçı gerçeği kendi kavrayışı ile yeniden yapıtlarında yansıtır (Plehanov, 1999, s. 61). Konuya ilişkin olarak, Çek asıllı kuramcı Karel Kosik ise şunları söylemiştir: "Bir sanat eseri tüm bir dünyayı ancak onu oluşturduğu ölçüde ifade eder. Gerçekliğin hakikatini açığa vurduğu ölçüde, gerçeklik sanat eseri aracılığıyla konuştuğu ölçüde bir dünya oluşturur. Bir sanat eserinde, gerçeklik insana seslenir" (Kosik, 2015, s. 117).

1789-1799 yılları arasında gerçekleşen Fransız Devrimi ile ortaya çıkan rasyonalizm fikri 19. ve 20. yüzyılın kültürel, siyasal ve sanat yapısını şekillendirmiştir. Batı sanatına doğrudan yön vermiştir. 19. yüzyılın başlarından, 20. yüzyılın sonlarına kadar olan sürede birçok sanat akımı ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler karşısında John Berger'in sözlerini hatırlatmak gerekir. Berger'e göre:"On dokuzuncu yüzyılla başlayan devrimci değişimler dönemine ait sanat tarihi, peş peşe verilmiş bir üsluplar savaşı değil, gelişen toplumsal gerçeğin sanatta öz olarak daha geniş, daha karmaşık bir ifade aramasından doğan üsluplar arası sürekli bir etkilenmedir" (Berger, 1987, s. 97, 98).

Berger'in bu sözlerinde anlayacağımız yaşam içersinde yaratıcı düşünsel kavrayışlar ilerlemediği sürece, bunun sanatta da bir değerinin olmadığı gibi haklı kanısı oldukça önemlidir.

18. yüzyılın ortalarından itibaren Batı, büyük bir hızla dönüşüme uğrayarak değişirken sosyal hayat da bu hıza maruz kalmıştır. Toplumsal dönüşümler, yaşamın bütün alanlarında kendisini göstermiştir bütün bu değişimlere

duyarsız kalmayan Batılı sanatçılar, yeni arayışlara girerek sınır koyan bütün değerlere karşı çıkmışlardır. Avrupa'da sanayileşmenin büyük bir hızla gelişmesi, üretimin artması, kentlerin büyümesine ters bir etki olarak ezilen yoksul insanlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Fırıncı, 2006, s.145-150).

Tamda bu noktada Kathe Kollwitz "Sanatın sosyal değişim için önemli bir araç olduğu" fikrini öne sürmüş ve bu yönde çalışmalar üretmiştir. Çünkü Kollwitz yapılan sanat eserlerinin topluma bir anlam ifade etmesi ve belli bir amaca yönelik yapıtlar olması gerektiğine inanıyordur. Bu yüzden ki, sanatçının bu yaklaşımı, yapıtlarını öne çıkartmaktadır (Prelinger, 1992, s. 55, 56).

Kathe Kollwitz yapıtlarını yalnızca hayret duygusu uyandırmak için değil bir irkintiyle birlikte yaşanan yoksul, unutulmuş, ezilmiş ve savaştan bunalmış insanları yansıtır haklarını savunmak için oluşturmuştur. Öyleki oyun oynaması gerekirken ölmüş olan bir çocuğu yansıtan yapıtını altın madalya ödülü için önerildiğinde seçici kurul bu yapıtın çarpıcı gerçekliğini göz ardı etmemiş ve bu yapıtın tüm gerçekliğinin çarpıcılığı konusunda imparator uyarılarak seçilmemesi sağlanmıştır. Böylelikle Kollwitz yapmak istediğini elde etmiş ve yapıtlarıyla yaşananların gerçekliklerini ortaya koymuştur (Gombrich, 2004, s. 566).

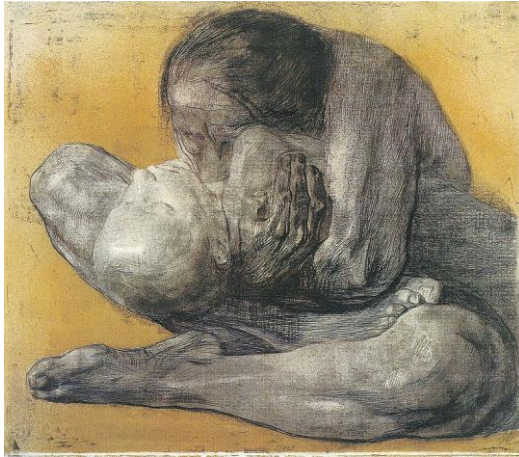
Sanatçı çalışmaları ile toplumsal haksızlıklara ve savaşa karşı mücadele vermiş ve sanat hayatına baskı resimleriyle başlamıştır. bu yönde çalışmalara başlayan sanatçı için Goya önemli bir örnek olmuştur.

Kollwitz, insanların yaşamış olduğu savaşın anlamsızlığını ve acımasızlığını, ölümleri, insanların yoksulluklarını, direnişlerini, adaletsizlikleri, ve insanlığın kendini yok edişini anlatan ve bunlarla ilgili evrensel semboller içeren çalışmalarını seriler halinde yaptığı gravür ve taş baskılar ile ortaya koymuştur (Fichner ve Rathus, 1995).Kathe Kollwitz in aksine Alman kadınları ailelerindeki erkekleri savaşa uğurlamakla övünür ve onurlanırlardı. Onları ölüme uğurluyacak kadar cesaretli kadınlardı fakat savaş gerçek yüzünü onlara göstermeye başladıktan sonra bu savundukları duygular karşı

koyuša dönüşmüştür, çünkü savaşı bütün acımasızlığı kadınları ve çocukları sefalet ve acıya itmiş, erkekleri ise gerek bedenlen gerek ruhen birer ölü haline dönüştürdüğünü idrak etmişlerdir (Ayan, 2008, s. 41,42).

Savaşı acımasızlığını yaşanlar arasında olan Kollwitz sürekli yazdığı günlüğünde savaşı ihaneti ile ilgili şunları yazmıştır."Hepimiz ihanete uğradık. Milyonlarca genç ve Peter'de ihanete uğradı. Bu nedenle sakin olamam. İçim karmakarışık ve fırtınalı".

Kollwitz oğlu Peter'in I.Dünya savaşı esnasında ölmesi sanatçıyı derinden sarsmış ve bunun sonucunda zaten haksızlık ve savaş karşıtı olan sanatçı barışın ve adaletin en güçlü savunucuları arasına girerek hayatı boyunca direnmiştir (Ayan, 2008, s. 40, 47).Sanatçı; 1923'de yedi eserden meydana gelen Savaş serisini gerçekleştirmiştir. Bu eserler ağaç baskı ile gerçekleştirilmiş ve siyah beyaz contrast etkisi ile güçlendirilmiştir. Teknik açıdan güçlü olan bu eserler savaşta oğlunu kaybetmiş bir annenin savaşa olan öfkesini yansıtan duygusal bir çarpıcılığa sahiptirler (bkz.Resim 3.10).Thiem'in de belirttiği Kathe Kollwitz yaşamı ve yapıtları ile bir olmuş sanatçılardandır (Thiem, 1987, s. 96).

Resim 3.10. Kathe Kollwitz, anne ve ölü çocuk, gravür baskı, 39x48cm, 1903, New York

Resim 3.11. Kathe Kollwitz, Dul Kadın I, gravür baskı, 37.1x 22.5cm, 1922, New York

Resim 3.12. Kathe Kollwitz, The Prisoner, gravür baskı, 36.8x 53cm, 1908, New York

Resim 3.13. Kathe Kollwitz, Run Over, gravür baskı, 25.1x 32.1cm, 1910, Almanya

Oğlunun erken ölümüyle sarsılan Käthe Kollwitz, oğlu ve savaşta ölen bir çok genç için bir anıt yapmak istemiştir ve bu yapıtı ile ilgili bir çok tasarım gerçekleştiren sanatçı "hiç uğruna ölen evlatları için yas tutan kederli aileleri" anlatan bir anıt yapmayı uygun görerek heykel tasarımıyla, yerde duran "Burada Almanya'nın En iyi Gençleri Yatıyor" yazısının sağında baba ve solunda anne, heykellerini yerleştirmiştir (bkz. Görsel 2.14),(Dortch, 2006, s. 52, 53).

Resim 3.14. Käthe Kollwitz, Ebeveyn, granit heykel, 1932, Belçika

Käthe Kollwitz'in duygularını en yoğun olarak ifade eden bu anıt onur yada grur gibi duyguların yerine savaşta hayatlarını kaybetmiş askerlerin yas dolu ailelerini yansıtmaktadır. "Ebeveyn" adlı anıt heykel yaklaşık olarak onsekiz yılda gerçekleştirilebilmiştir (Ayan, 2008, s.11,63).

1933'de Hitler'in iktidara gelmesiyle iktidarın karşıtı olan Kollwitz, akademideki görevinden unvanı alınarak işine son verilmiş, Kollwitz'e ait olan sergiler engellenmiş ve sanatçının eserlerine ve baskı kalıplarına hasar verilmiştir. Bununla yetinmeyen yönetim sanatçının eserlerini niteliksiz olarak değerlendirerek halka ulaşmasını engellemiştir (Lynton, 2009, s. 141, 142).

19. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan Bolşevik Devrimi ile birlikte Batı Sanatıda devrimci bir yapı anlayışı ile biçimlenmeye başlamıştır.

Sanatçıların, savaş öncesinde daha çok, estetik kaygıları ve siyasi olmayan sanat söylemlerini benimsediği görülürken, savaşla beraber bu görüşlerin farklılaştığını anlaşılmaktadır. Özellikle, Bolşevik Devrimi ile beliren toplumcu sanat kavramına bağlı olarak toplumsal ve politik alanlarda, sanatçıların daha fazla yer alması gerektiği fikri benimsenmiştir (Aslan ve Karaaslan, s. 52, 53).

1. Dünya Savaşı 20. yüzyılın kuşkusuz ki ilk büyük toplumsal yıkımıdır. Bu savaşın tüm dünya toplumları için olumsuz neticeleri sanatçıların karşı duruşlarının belirmesine sebep olmuştur. Toplumda yer alan aydın ve sanatçılar, sanatı, gerek sosyal ve gerekse siyasi yönüyle birlikte bir bütün olarak benimsemeye başlamış ve bunun neticesinde; burjuva estetiğine, sınıfsal ayırım ve yapılanmalara, yönetsel şiddete, yönelik karşı duruşlarda bir olmuşlardır. Bu anlayış sayesinde Avrupa sanat ortamında birçok yönden farklılaşma görülmüştür.

1.Dünya Savaşının başlaması ile erkekler asker olarak savaşa çağırılmışlardır bu çağırılanlar arasında birçok sanatçı ve aydın yer almaktadır. Savaşta taraf olmak zorunda kalmış olan sanatçıların yanısıra savaşı destekleyerek savaşta yer alan sanatçı ve aydınların varlığında söz konusudur. Bunların arasında Otto Dix, Max Beckmann, Ernst Barlach, Franz Marc, Oskar Kokoscha, George Grosz ve gibi önemli Alman sanatçılar yer almaktadır.Bu sanatçılar savaşı gönüllü olarak karşılamışlardır.

Yazar Karl Scheffler, bir makalesinde; Savaşın sanatçılar için bir okul olabileceğini ve savaşın neden olduğu yıkılmış doğanın zenginliği, inanılmazlığı ve korkunçluğu savaşan sanatçılar için etkileyici bir güç olduğunu ve bu yönde savaşın sanata çok büyük bir etki sağlayacağını belirtmiştir. Ancak burada söylenenler savaşı desteklercesine değil savaşın güzel sonuçlar yeni reformlar doğuracağına inanarak söylenen sözler olmuştur. Fakat bu beklentilerin savaşta insanlara yaşatılan zulümlara tanık

oldukça boşuna olduğunu anlamışlar ve savaş karşıtı bir sanat anlayışı benimsemişlerdir (Ulay, 1985, s. 31,32).(Aslan ve Karaaslan, s. 52, 54).

Bazı Alman sanatçılar ve düşünürler savaşı heyecanla karşılamış ve gönüllü olmaları bu savaş sayesinde gerçekleşeceğine inandıkları ise Alman halkının arındırılıp aydınlık bir geleceğe sahip olacağıdır. Ancak Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinin kaybı 2.5 milyon insan olmuş dahası savaş sonrasında halk büyük bir kaos ve acı içinde yaşamaya devam etmek zorunda kalmıştır. Karl Scheffler' in dediklerini doğrulayan sanatçı Otto Dix olmuştur. Alman sanatçı Dix aynı düşünceleri benimseyerek savaşı, ilk karşılayanlardan olmak için gönüllü olmuştur ve şöyle söylemiştir sanatçı; “Gerçeği seven bir kişi olarak her şeyi görmeliydim. Kendim için hayatın bütün derinliklerine dalmalıyım. Bu yüzden savaşa katıldım, bu yüzden ilk saflarda gönüllü olarak çarpıştım” (Beykal, 2005, s. 40,41).

22 yaşındaki Dix, I. Dünya Savaşına şahit olduktan sonra şunları telaffus etmiştir;

Savaş korkunç bir şey, ancak görkemli yanıda yok değil. Bunu ne pahasına olursa olsun kaçırmamalıyım. İnsanlara ilişkin bir şeyler öğrenmek istiyorsan, onları eziyet altındayken görmek gerekir... Yaşamın en berbat yüzünü kendi gözlerimle görmeliydim; işte bu yüzden savaşa gittim, bu yüzden gönüllü oldum(Wolf, 2005, s. 36).

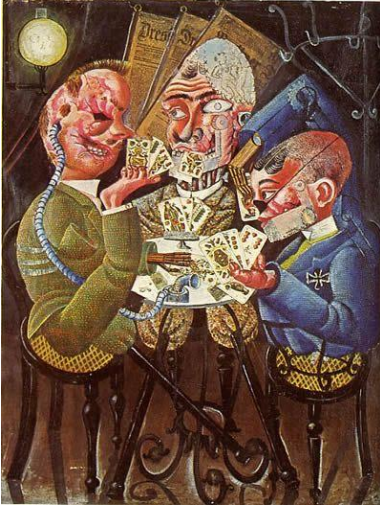
Dix, savaşta yaşananları tüm ayrıntıları ile görmek istemiş ve bunun için hava gözlemcisi olarak orduda yer almıştır bu sayede sanatçı gerek kimyasal saldırıların gerekse ağır silahların tahrip ettiği kentlere çok daha net bir şekilde tanık olabilmıştır.

Savaştan oldukça etkilenmiş olan sanatçı savaş sona erdiğinde tanık olduğu bütün acıları doğrudan bir anlatım ile çalışmalarına yansıtmıştır (Lenoir, 2005, s. 170).

Resim 3.15. Otto Dix, Sokak Dövüşü, 1927

Sanatçının bu çalışmaları “Büyük Savaş” çalışmalarının ana konusunu oluşturmuştur. Sanatçı, Der Krieg başlığı adı altında 50 baskı eser serisi üretmiştir. Bu baskılarda Dix savaş cephesinde yaşananları ve sivil hayattaki rutin olayları konu almıştır. Die Skatspieler (Skat Oynayanlar) adlı eseri Dix’in kuşkusuz en iyi çalışmaları arasındadır (Bkz. Resim 3.16).

Resim 3.16. Otto Dix, Kart Oynayanlar, 1920, Berlin

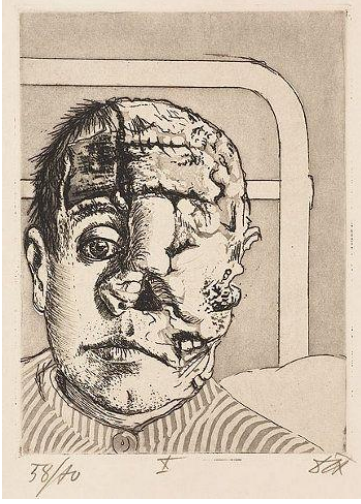
Resim 3.17. Otto Dix, Gaz Saldırısı Altında İlerleyen Askerler, gravür baskı, 35.3x47.5cm, 1924, Berlin

Resim 3.18. Otto Dix, Savaş Sakatlari, 1937, Münih

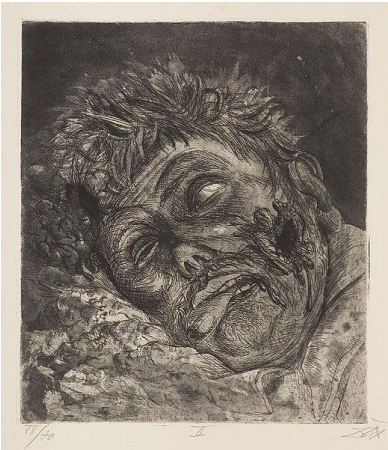
Resim 3.19. Otto Dix, Ölü Asker baskı, 19.3x14.3cm, 1924, Moma

Resim 3.20. Otto Dix , Skin Graft, 19.9x14.7cm,1924, Moma

Resim 3.21. Otto Dix, Gazi, sulu boya ve karakalem, 1922

Resim 3.22. Ölü Adam, 29.9 x 25.7 cm, 1924, Moma

Dix; eserlerinde savaşın insanlar üzerindeki acımasızlığını, kaos içindeki hayatları insan zihnindeki sınırları zorlayan bir gerçekçilik ile cephenin çirkin yüzünü konu alarak cesaretli bir şekilde baskılarında uygulamıştır (Zencirci, 2012, s.31-40).

Otto Dix'in yapmış olduğu Der Krieg (Savaş) serisi, pek çok kez eleştirilmiş ve tepki görmüştür. Ancak bazı eleştirmenler bu serinin bir barış savunucusu olduğunu savunmuş ve bunun nedeni olarakta bu eserlerin savaşın kötü yüzünü gerçekçi ve neredeyse igreltici bir biçimde gözler önüne serdiğini ayrıca bu eserlerin savaşın asıl amacı üzerine uyarıda bulunarak böylece insanların savaşa karşı düşüncelerini tekrar düşündürmek olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bkz.Resim 3.17, 3.22).

Bu yaşanmış büyük savaşı Dix politik bir savunucu olmayan biri olarak kendisinin ve savaşa katılmış milyonlarca diğer askerin ve savaşa maruz kalan halkın neler yaşadıklarını tüm gerçekliğiyle göstermek istemiştir.

Dix yapmış olduğu bu baskı serilerinde akuatinta ve oyma tekniklerini kullanarak yansıtmak istediği duygu ve ifadeleri çarpıcı bir şekilde yansıtabilmiştir. Sanatçı bu baskılarda askerlerin üzerindeki ölümü, bombaların yeniden yarattığı karakterleri, çürümüş bedenleri, insanların üzerindeki kasveti, bedenlerindeki sakatlıkları ve yaşadıkları barınakları pek çok farklı şekilde gözler önüne sermiştir (Mc Greevy, 1981, s. 51,52).

Dix, savaşı ve ölümü doğrudan dolaysız bir şekilde izleyiciye sunmuştur. Bunlardan bir tanesinde Dix'in Skull (Kafatası) adlı baskı çalışmasıdır. Sanatçı bu çalışmasında ölümü oldukça net ve ürpertici bir gerçeklikte yansıtmıştır. Kafatasını kemiren kurtları göstererek izleyicide rahatsızlık etkisi yaratıp iğrenme duygusunu sağlayarak itici bir görüntü oluşturmuştur. Bu çalışmada sanatçı savaşın sonucu olan ölümü ve bu ölümün çirkinliğini gözler önüne sermiştir.

Resim 3.23. Otto Dix, Kurukafa, 25.5x19.6 cm,1924, Moma

Der Krieg (Savaş) serisinde yer alan diğer bir çalışma ise The Wounded Man (Yaralı Adam) adlı çalışmadır. Şok içerisinde yere yatmış belki yaralanmış belki sadece korkmuş hatta dehşete düşmüş bir adam ve adamın etrafındaki korkunç ortam lekesele zenginliklerle daha belirgin bir hale getirilerek yaşananlar bütün doğruluğuyla ortaya konmuştur.

Resim 3.24. Otto Dix, Yaralı Asker, gravür baskı, 19.7x29cm,1924, Kanada

Dix savaş ve ölüm ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir.“Biliyor musunuz ben ilk resimlerimi yaparken gerçeğin bir yüzü olan çirkinliğin henüz hiç gösterilmemiş olduğunu düşünüyordum”. Savaş’la herşeyini yitirmiş insanları neler yapabileceğini görmeden insanlığı tanımış sayılmazsınız”

Dix’in Der Krieg gravür baskı serisi pek çok eleştirmen tarafından anıt niteliğinde değerlendirilmiş ve eserlerin sergilendiği yer hernere olursa olsun

övgüye değer nitelik taşıdığını belirtmişlerdir. Eleştirmenlerden olumlu bir tepki gören bu baskı serisine basın tarafındanda büyük ilgi gösterilmiştir (Eugen ve Keuerleber, 2005, s. 30- 32).

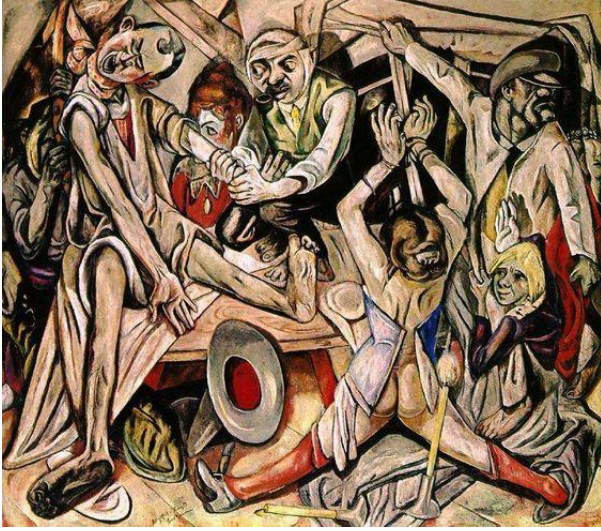
20. Yüzyılın ilk yarısında yaşamış büyük sanatçılardan birisi olan Dix, gönüllü olarak katıldığı bu korkunç savaşta yaşanmış acıları, yok oluşları, parçalanmış insanları, gazla boğulmuş ve ölmüş genç askerlerin bedensel ve ruhsal hallerini bütün gerçekçiliğiyle doğrudan bir anlatımla, insanlığa göstermiştir (Bkz. Resim 3.24).

Sanatçı Der Krieg serisi ile Almanya'nın siyasi ve toplumsal geçmişini gözler önüne sermiş olup yaşanmış olayların anlatımını sağlayarak, bu serinin tarihsel bir belge olma niteliğini kazandırmıştır.

1933 yılında başlayan Nazi baskısı ve bu baskılardan etkilenen bir diğer sanatçı ise Max Beckmann olmuştur. Sanatçı savaşta gönüllü olarak sağlık hizmeti vermek için orduya katılmıştır. Ancak vahşete ve ölümün en acı haline bizzat şahit olmaktan oldukça etkilenen sanatçı bu vahşete olan tanıklığıyla ruhsal bir çöküntüye uğrayarak ordudan ayrılmıştır (Richard, 1984, s. 39, 40).

Sanatçı eserlerinin Naziler tarafından yozlaşmış olarak nitelendirilmesinden sonra kendi isteği ile önce Berlin'e ardından Amsterdam'a sürgüne gitmiş daha sonra Amerika'ya yerleşmiştir (Cumming, 2008, s. 384).

1.Dünya Savaşın'nda yaşanan dramlar sanatçının hayata ve sanata bakışını farklılaştırarak ona tahmin edemeyeceği boyutta ve acımasızca deneyimler yaşatmıştır (Demirbaş; 2009, s. 1). Yaşanan bu acı tecrübeler neticesinde savaş öncesinde ve sonrasında benimsediği sanat anlayışında farklılıklar kaçınılmaz olmuştur.

Resim 3.25. Max Beckmann, Gece, tuval üzerine yağlı boya, 133x154cm, 1918

Sanatçıların yaşamış oldukları bu değişimler, taraf oldukları sanat anlayışına da yansımaktadır. Sanatçı Max Beckmann' ın yapıtlarında renkler daha çarpıcı hal almış ve resim içindeki figürlerin belirli kişileri yansıtmasından ziyade sanatçının aktarmak istediklerini sağlayan anlatım aracı konumuna gelmiştir. Aynı zamanda sıkışmışlık hissi yaratarak izleyicide gerilim duygusunu uyandırmıştır (Bkz. Resim 3.25).

Resim 3.26. Max Beckmann, Aile, 65.1x100.9cm, tuval üzerine yağlı boya, 1920, Frankfurt

Sanatçıya ait olan “Gece” ve “Aile” adlı yapıtlarda savaşın ortaya çıkardığı insan tipini ve kaybedilen insani değerler gözler önüne serilmiş ve insanların içinde düştüğü umutsuzluk sanatçının yapıtlarında belirgin olan bir özellik haline gelmiştir(bkz. Resim 3.26),(Aslan ve Karaaslan, s. 55, 56).

George Grosz 1.Dünya Savaşının herşeyi sonlandıracağına inanarak askere gönüllü gitsede orada yaşananlara şahit olduktan sonra savaşın korkunç olduğunu belirterek hiçbir şeyin bitmediğini tam tersine daha kötü bir kaosa sürüklenildiğini görmüş ve sanatçı savaşa karşı bir tutum sergilemeye başlamıştır. Groszherfırsatta ve her yerde özellikle düşüncelerini ve yaşananları eleştirip karşı çıkarak devrimci düşünceyi destekleyip sömürülenlerin beraberinde insani değerlere sahip yeni bir toplum oluşturulabilirliğini savunan sanatçıların var olduğunu belirtmiştir (Lynton, 2009, s. 137- 139).

Bu düşünceye sahip olan Grosz'un bizzat katılarak yaşamış olduğu savaş tecrübesi sanatsal üretkenliğinde oldukça etkili olmuştur ve sanatçı savaşın kendisi üzerinde yarattığı travmayı ustalıkla çizimlerine ve taş baskılarına yansıtabilmiştir. Bu dönemde yarattığı pek çok çizim ve baskı resimleri en güçlü çalışmaları arasındadır.

Resim 3.27. George Grosz, Toplumun Temel Direkleri, tuval üzerine yağlıboya, 200x108cm, 1926

Toplumun Temel Direkleri adlı yapıtta sanatçı Faşizm'i destekleyen Alman elit kesimini resmetmiştir; bir elinde bira bardağı, diğesinde kılıç, kravatında gamalı haçlar ve boş kafasının içinde Kayzer'in süvarileri. Sanatçı 1926 yılında gerçekleştirdiği bu resimde Almanya'nın belirleyici güçlerini yani Hitler yanlısı parti üyelerinin portrelerinden onları destekleyen din adamlarına ve askeri güce sahip kişilerin portrelerine kadar herkes Grosz' un çalışmalarında yer almıştır (Bkz. Resim 3.27), (Krausse, 2005, s.100).

Grosz yapıtlarını oluşturmadaki temel amacın, gerçekleri değiştirmek yada eleştirmek olmadığını asıl amacının modern tarih resimleri yaparak var olanları dolaysız olarak anlatabilmek olduğunu belirtmiştir (Lynton, 2009, s. 157).

Resim 3.28. George Grosz, Güneş Tutulması, tuval üzerine yağlıboya, 207.3x182.6cm, 1926, New York

Kübizm, yalnızca maddelerin görüntülerini esas kabul eden, geleneksel görme biçiminin aksine, maddeyi ve gerçekliği yeniden tanımlayan görme biçimi olarak değerlendirilmelidir. Nitekim Picasso'nun Guernica resmide bu özellikleri taşıyan bir yapıt olmuştur (Aslan ve Karaaslan, 2016, s. 58).

26 Nisan 1937 tarihinde Guernica kenti hiç bir askeri koruma olmadığı bilinmesine rağmen alman ordusu tarafından yaklaşık 3 saat boyunca bombalanmış ve ağır silahlarla neredeyse kent yok edilmiştir. Bu saldırıda yaklaşık 1,600 kişi hayatını kaybetmiştir (Bkz. Resim 3.29). Bu akıllamaz acımasızlığın sanatçıda ortaya çıkardığı dehşeti Guernica eseri ortaya koymuştur. Bu yapıt devasa boyutlara sahiptir (Clark, s. 50,51, 2011).

Resim 3.29. Pablo Picasso, “Guernica”, tuval üzerine yağlı boya, 337cm X776cm, 1937, Madrid

John Berger’in Picasso’nun söz konusu resmine ilişkin düşünceleri şöyledir:

Guernica, çok derinlerde öznellik taşıyan bir yapıttır. –gücü de buradan kaynaklanır zaten. Picasso, gerçek olayı imgelerde canlandırmaya çalışmamıştır. Kent yoktur, uçaklar yoktur, patlama yoktur; günün, yılın, yüzyılın belli bir zamanına ya da İspanya’da olayın geçtiği kesime hiçbir gönderme yoktur. Suçlanacak düşman yoktur. Kahramanlık da yoktur. Gene de yapıt bir protestodur resmin tarihini bilmese bile anlar insan bunu. Öyleyse protesto nereden kaynaklanmaktadır? Bedenlerde ellere, ayak tabanlarına, atın diline, annenin memelerine, başlardaki gözlere olanlardır protesto. Resmediliş yoluyla bunlara olanlar, bedende duyulanların, olup bitenlerin duyuluş biçiminin imgelemdeki eşdeğerleridir. Onların acıları gözlerimiz yoluyla hissettirilir bize. Acı da bedenin protestosudur (Berger, 2003, s. 179).

Picasso’nun bu yapıtı Uluslararası Paris Fuarında izleyici karşısına çıktığında büyük etki yaratmıştır. İlk kez 1937 yılında sergilenen bu devasa resim, bazıları için şimdiye kadar yapılmış en büyük savaş karşıtı yapıt olarak algılsada bazıları için gülünç ve dalga geçilecek niteliklere sahip bulunmuştur.

Picasso, Guernica için pek çok ön çalışma hazırlamış ve bu çalışmalar pek çok kez değişmiştir ancak bütün çalışmalarında boğa, at ve kadın figürleri birçok değişime uğramış olsalar da söz konusu resmin ana unsurları olarak kalmışlardır.

Birçok sembolik unsura sahip olan bu yapıtı Picasso açıklamak ve anlatmayı her zaman reddetmiştir. Bu yapıtta anlaşılması gerekenin sadece savaş karşıtı büyük bir yapıtın gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Picasso bazı kesim tarafından gülünç ve yoz olarak değerlendirilen yapıtına yönelik eleştirilere cevap olarak *“ben görsel değil, kavramsal resim yapıyorum”* cevabını vermiştir. Yapıtı meydana getiren bütün temel öğeler, sanatçı tarafından öznel bir yapıya sahip olduğunu vurgulanmıştır. Yazar Serol Teber’in bu yapıt için sanatın bir taraf olduğunu belirtmiş ancak bu yapıtın politik yada sosyal bir gruba yaranmak için yapılmamış onurlu bir eser olduğunu vurgulayarak dünyada yaşananların gözardı edilemeyeceğini ve sanatın sadece sanat için olduğu sözlerini söylemenin imkansıza olduğunu belirtmiştir (Teber, 1999, s. 60, 61).

Resim 3.30. Pablo Picasso, Kore'de Katliam, tuval üzerine yağlıboya, 110x 210cm, 1951, Paris

Sanatçı sadece Guarnica ile savaşa tepkisini ortaya koymamış en az Guarnica kadar etkili çarpıcı bir çalışma olan “*Kore’de Katliam*” çalışmasında gerçekleştirmiştir (Bkz. Görsel 2.30). Yapıta baktığımızda Tıpkı Goya’nın Kurşuna Dizilenler tablosunda olduğu gibi *Kore’de Katliam*’da iki ayrı parçaya sahiptir. Resmin Sağ tarafında nişan almış silahlı, Amerika Birleşik Devletlerine ait askerler resmin sol tarafında ise Nazi soykırımını hatırlatan çıplak kadınlar ve çocuklar vardır. Bu yapıtta 2.1 metre gibi oldukça büyük ölçülere sahiptir.

Teknolojinin büyük bir hızla ilerlediği çağımızda fotoğraf, insan hayatının her anına bir daha yaşanmayacak olunan her dakikaya şahit olma ve bütün olanları kayıt altına alma özelliğinden ve aynı zamanda arşivleme olanağı ile yeryüzünün herhangi bir yerinde meydana gelen, iyi ya da kötü her ne olursa olsun kaydedilme imkânı sunmuş ve fotoğraf sayesinde dünyadaki bütün insanlara yaşanan o anı zamanın herhangi bir anında yani bir tür bellek olarak gösterebilme olanağını sağlamıştır.

Sanatçı Leon Golub çalışmalarını fotoğrafın bir tür insan belleği durumunda olduğunu belirterek oluşturmuştur (Berger, 2003, s. 70-72). Vietnam Savaşı, diğer savaşlardan farklı olarak teknolojinin hızla ilerlemesi sayesinde uluslararası basının takip ettiği bir savaş olmuş ve bu savaşı İlk kez milyonlarca insan evlerinde veya güvenli bir ortamda televizyonlardan izleyerek olup bitenlere şahit olmuştur.

Vietnam savaşı 2. Dünya savaşından sonra patlak vermiş ve savaşın en şiddetli dönemleri 1965-71 yıllarında yaşanmıştır. Amerikan ordusunun Vietnam’a yaptığı askeri harekât sonucunda binlerce sivil öldürülmüştür. Yaşanan bu katliamları medya tüm dünyaya ulaştırabilmesi vesilesiyle artık bütün insanlar savaşın acı yüzünü daha net görmüştür. Medyanın hiç bir kısıtlama yapmaksızın göstermiş olduğu vahşet görüntüleri sayesinde savaş karşıtı bir bilincin oluşması sağlanmış olmuştur.

Vietnam savaşına gönüllü olan Amerikan halkı bu yaşananlara ve binlerce sivilin hayatını kaybetmesine şahit olduktan sonra halkın yaklaşık yüzde

yetmiş savaş karşıtı hareketler içerisinde yer almışlardır. Savaş karşıtı gösteriler ve söylemler içerisinde yalnızca sıradan insanlar değil aydınlar ve sanatçılarda yerlerini almışlardır.

Goya’dan Max Bekman’a kadar birçok sanatçının ortak konusu olan “savaş” ve “şiddet” karşı sanatın ortak noktası olarak olarak karşımızdadır. Bu ortak nokta olan savaş birçok aydın gibi Golub’da sarsmış ve dikkatini bu yönde toplamasını sağlamıştır.

Sanatçı sanat anlayışı ile ilgili olarak şunları söylemiştir; Her zaman şiddet benim konum olmuştur. Bunun kökeni tamamen kendimdendir (...) Bu gibi konularla uğraştığımdan beri yapmaya çalıştığım şey, yaptığım için ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaktı ve yaptığım içi kendi görüşümün bir enstrümanı haline getirmeye çalıştım.(Aslan ve Karaaslan 2016, s. 60).

Vietnam savaşı sanatçının sanat anlayışında değişimler yaşamasına vesile olmuş bu yönde arşivler oluşturmasına ve bu arşivlerden yararlanarak çalışmalarını meydana getirmesini sağlamıştır. Dolaysıyla hayatımızda uzun bir geçmişe sahip olan şiddet, Golub’un sanat algısının, benzer bir kültür içerisinde biçimlenmesine ve onun resimlerine yansımaya sebep olmuştur.

Amerikalı bir sanatçı olan Leon Golub, tıpkı Goya’nın ölümsüzleşen “3 Mayıs 1808” adlı yapıtında Napolyon ordularının İspanyol halkına yapmış olduğu şiddetin bir benzerini, Amerikan askerlerinin Vietnam’a doğru ilerleyişi esnasında orada yaşayan köylülere yaşatılanlarını yapıtına yansıtarak kendinden önceki sanatçılar gibi şahit olduğu savaşın tanıklığını yapmıştır (Aslan ve Yıldız, 2016, s. 329-334).

Resim 3.31. Leon Golub, Vietnam II, tuval üzerine akrilik, 304 x 1219 cm, 1973, New York

Golub, yapıtlarında fotoğrafı bir bellek olarak gördüğü ve yapıtlarını oluştururken bu fotoğraflardan yararlandığını söylemiştir. Sanatçı, Vietnam savaşı sırasında kullanılan ağır tahribatlı silahların ve bombaların sonucundaki vahşetin görsel arşivlerini yapıtlarında ana kaynak olarak kullanarak yapıtlarındaki figürlerin çözümlemesinde de bu fotoğraflardan yararlanmıştır (Bkz. Resim 3.31),(Aslan ve Karaaslan 2016, s. 60).

Resim 3.32. Leon Golub, Vietnam I, bez üzerine akrilik, 304x853cm, Meksika

Sanatçı çalışmalarında anlatmak istediklerini ham keten bezi üzerine sert ve çarpıcı bir biçimde izleyiciye sunmuştur ayrıca yapıtlardaki figürlerin ifadeleri oldukça katıdır. Tuval üzerindeki boya kalın bir tabaka halindedir ve sanatçı resimlerini boyayı kazıyarak ve karıştırarak oluşturur bu sayede renk katmanları ile rahatsız edici sınırları zorlayıcı resimler oluşturmuştur (Barrett, 2014, s. 97-102).

Sanatçı aynı zamanda tuval bezinde yırtıklar oluşturmaya başlamıştır bununla ilgili olarak ta şunları belirtmiştir (Bkz. Resim 3.32).

Vietnam tuvallerinde yapılan kesmeler nispeten keyfiydi.Yine böyle bir kesmeyi önceden gözden çıkardığım bir tuvalde yaptım. Yaptığım şey değiştirilemez bir gerçeğe dönüşmeye başladı ve bu sadece yapısal olarak değil aynı zamanda psikolojik ve belki de öykünme yoluyla bu hale geldi... (...) Sonra kesmeleri büyüttükçe büyüttüm (...) Ve sonunda kestiğim kısımlar tank ve savaş gemisi negatifi gibi görünen şekillere dönüştüler. (İnternet 3).

Sanatçının yapmış olduğu Vietnam II adlı yapıtını daha önce resmedilmiş olan idam sahnelerinden ayıran en belirgin ayrıntı ise ateş altındaki insanların

izleyiciye doğru yönelerek kaçışmakta olması, yaşanan vahşetin izleyici üzerindeki etki ve geriliminin de daha çok artmasını sağlamıştır.

David Cateforis Golub'un Vietnam Savaşını eleştiren çalışmaları için ifadeleri şöyledir; haber fotoğrafları ve askeri kitaplar vasıtasıyla belirlemiş olduğu silahlar ve askeri kıyafetler ile Vietnam savaşının 3 büyük resmini yapmıştır Golub. 2. resimde sivillere ateş açan askerler ve 3 üncüsünde ise öldürdüğü sivillerin yanında dinlenen askerler bulunan bu 12 metrelik resimler sayesinde döneminin en hırslı politik sanatçısı olarak nitelendirilmiştir (Bkz. Resim 3.33, 2.34),(Barrett, 2014, s. 97-102).

Resim 3.33. Leon Golub, Gigantomachy II, bez üzerine akrilik, 304.8x731.5cm, Akron Sanat Müzesi, Ohi

Sanatçının yapmış olduğu resimleri Carter Ratcliff (1984, s. 75) şöyle anlatmıştır; “Medya görüntüleriyle oluşturduğu Katiller ve Paralı Askerler resimleri ile Golub, hükmeden gücün dehşet verici hakikati ile izleyiciyi karşı karşıya bırakıyor”.

Resim 3.34. Leon Golub, Napalm I, bez üzerine akrilik, 289x487cm, 1969, New York

The New York Times magazine dergisinin editörüne aynı zamanda Karanlığın Bir Ressamı adlı kitabında yazarı olan Gerald Marzorati sanatçı hakkında şunları sarf etmiştir. “ Resimlerinin güncelliğini yitirdiğini söylemek kolay olamayacaktır.”

Gloub ölmeden 3-4 ay önce Amerikan askerlerinin Iraklı tutuklulara hapisane içersinde uyguladıkları işkence fotoğraflarını basına verilmesi ile kanıtlanan vahşettüm dünyayı dehşete düşürmüştür. Bu fotoğrafları kaynak olarak kullanan sanatçı resimlerinde tutuklulara uygulanan vahşet, ahlaksızlık, cinsel istismar dolu olan ve politik şiddet uygulayan paralı askerlere göndermeler yapmıştır (Barrett, 2014, s. 97-102).

4. GÜNCEL SANATTA SAVAŞ

“Eğer sanatçılar
İnsanlık onuru ve insan
Haklarından bahsetmeyecekse,
Bunu başka kim yapacak ki?”
Ai WeiWei

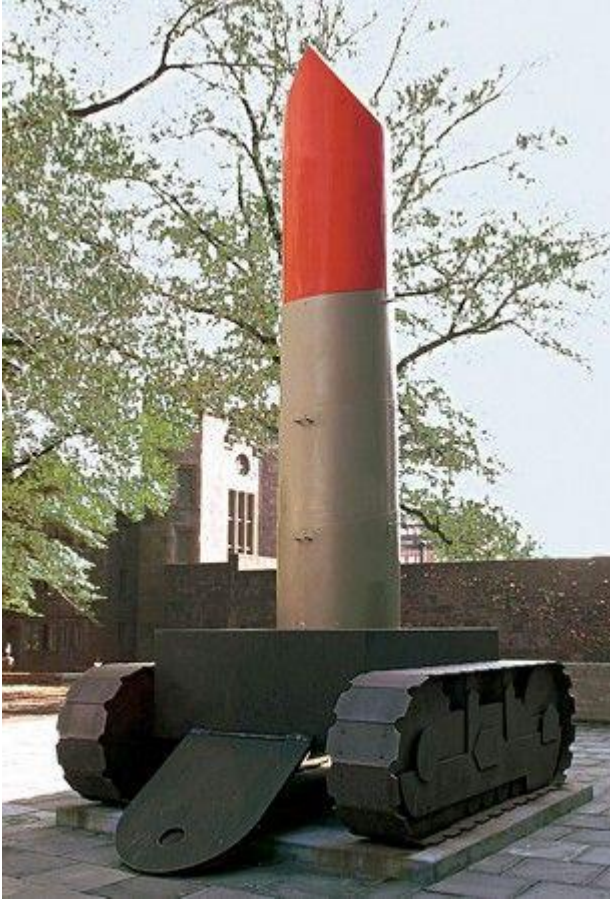
Savaş insanlığın var olduğu zaman dan günümüze kadar geçen süre içinde var olduğundan daha öncede bahsetmiştik. Araştırmalardan elde edilen verilere göre yaklaşık 6000 yıldan günümüze insanlar ordular kurarak birbirleri ile savaş halinde olmuşlardır. Gelmiş geçmiş bütün krallar, hanedanlıklar, uluslar, en küçük göçebe halklar bile birbirleriyle sınırsızca savaşmaktadırlar. İstatistiklere bakıldığında günümüze kadar yapılan büyük ölçekli savaşların sayısının yaklaşık 14 000 olduğunu anlaşılmaktadır. Yani tarih kitaplarına neredeyse savaşı yazılabilecek bir sene yok gibidir (Daver, 1992, s. 181).

Yaşanan ve yaşanmakta olan bunca savaş ve toplumsal ayaklanma, şiddet ve insanların kötü biten sonları yani toplumsal gerçeklerin göz önüne serilmesine olanak sağlayan sanat, insanlara sunulanların tersi olan bir doğruluğun var olduğunu gösteren ve onlara sunulanlara karşı koymamayı sonlandıran ve bireysel düşüncenin gelişmesini, korkusuzca ortaya konmasını sağlayandır.

Sanat, görmezden gelinenleri yada gösterilmeyen gerçeklerin değiştirilebilme ihtimalini öne çıkartarak toplumsal bilinç düzeyini artırır ve karşı durma etkisi yaratmayı sağlar (Akgül, 2012, s. 9-14).

Sanatçı Claes Oldenburg Yale Üniversitesi Mimarlık öğrencisi olan Stuart Wrede ve bir grup öğrenci ile işbirliği sağlayarak 15 Mayıs 1969'da Yale Üniversitesinde savaş karşıtı gösteriler için bir heykel yapmıştır. Sanatçının ilk büyük heykeli olan “Ruj” halka açık bir alanda sergilenmiştir. Bu

heykelden alınan ilk izlenim gülümseme olsada bu heykel eleştirel bir bakış açısı içermektedir(bkz. Resim 4.1).

Resim 4.1. Claes Oldenbur, aliminyum heykel, 670.6 x 594.4 x 332.7 cm 1969, Yale Üniversitesi

7.5 metre uzunluğundaki “*Ruj*” heykeli gizlice Yale Üniversitesi bahçesinde bulunan ve 1. Dünya Savaşı için gerçekleştirilmiş olan anıtın kolonları arasına yerleştirilmiştir. Buraya yerleştirilmesindeki amaç ise; klasik bir görünümü olan 1. Dünya Savaşı anıtı olan *Beinecke Plaza*, başta olmak üzere savaş anıtlarına ve savaş aletlerine karşı bir protesto gösterisi oluşturmaktır (İnternet 4).

Peki neden “*Ruj*” dersek sanatçı, Amerika birleşik devletlerinde yaşanan güzellik ve bununla ilgili tüketim sınırsızlığını eleştirerek tüketiciliğin sebeblerini Vietnamda devam etmekte olan savaşa maletmiştir. Ayrıca Amerikanın yapmış olduğu vahşeti eleştirmek için sanatçı kadına ait olan rujlu eril olan savaş aletinin üzerine yerleştirerekgerçekleştirmiştir (İnternet 5).

Sanatçı bu heykeli ilk olarak kontraplaktan yapılmıştır ve üst kısmı şişirilme bir balon koymuştur ancak hava şartlarından kötü etkilenen eser daha sonra 1970 de metal olarak yeniden tekrarlanarak aynı yerine yerleştirilmiştir (İnternet 4).

Resim 4.2. Claes Oldenburg, heykelin yerleştirilme anı

Bu heykel ABD askerinin saldırganlığını ve saçmalıklarını eleştiren bir anlatı ile beraber savaşa karşı yapılacak gösterilere bir toplanma noktası olarak hizmet etmiştir (İnternet 6).

Sanatçı aynı zamanda *Ruj*'u pek çok farklı versiyonda gene savaş aletleri ile ve toplumun şiddete olan duyumsamazlığını eleştirel bir şekilde gerçekleştirdi (Bkz. Resim 4.3).

Resim 4.3. Claes Oldenburg, Piccadilly Circus'deki Rujlar, 254 x 203, 1966, Londra

Azınlıklar, çeşitlilikler, farklılıklar veya din ve mezhep farklılıkları toplulukların kendinden farklı diğer toplulukları yok etmek veya kendi dini inançlarını kabul ettirme istekleri, bunlar kuşkusuz bütün iktidarlar için savaşa bir bahanedir. Tıpkı Yugoslavya'da olanlar gibi binlerce insanın katledildiği savaşlar yaşanmıştır oradada ve sanatçı Marina Abramoviç'i ve çalışmalarını anlamak için bunlardan haberdar olmamız gerekir (Abazi, 2007, s. 2- 4).

Abramoviç'in sırp asıllı olan anne babası (1946) ikinci dünya savaşında yer almış ve babası bir kahraman ilan edilerek onurlandırılmıştır. Savaş sonrasında sanatçının annesine sanat müzesi yöneticiliği görevi verilmiştir. Yugoslavya Cumhuriyetinin dağılmasıyla ırk ve din ayrımları gözetken kanlı bir iç savaş başlamıştır.

Yugoslavyalı partizan bir ailenin çocuğu olan Marina Abramoviç asker kökenli olan annesi ile sıkı bir disiplin içinde 29 yaşına kadar yaşamış Yugoslavya Güzel Sanatlar Akademisinde eğitim görmüştür (Whitham ve Pooke, 2013, s. 62, 63).

Annesinden sıkı bir disiplin eğitimi alan sanatçı edindiği bu disiplini çalışmalarını oluştururken sağlamış bir performans sanatçısıdır. Performans sanatında önemli bir yere sahip olan Abramoviç gerçekleştirdiği bütün çalışmaları aklın ve bedenin dayanıklılığını zorlayan performanslar olmuştur. Sanatçı gerçekleştirdiği bütün performanslarının her aşamasıyla bizzat kendisi ilgilenmiştir. İşlerinde yapmak istediği düşünceyi geliştirip bu düşünceye en uygun mekânı bulup teknik koşullarla birlikte video kaydı için hazırlıkları tamamlayıp bir performans sürecinin tamamen bütün aşamalarını dikkatle tamamladıktan sonra ruhsal ve fiziksel bir uyumla performanslarını gerçekleştirmiştir (Antmen, 2010, s. 237).

Sanatçıya ait olan Balkan Baraque çalışması yaşanmış olan ve sanatçının bizzat kendisi ve ailesinin yaşamış olduğu savaşı anlatan bir performanstır. Abramoviç bu performansta üzerine bembeyaz bir önlük giyerek 1500 kilo kanlı sığır kemiğinin üzerine oturmuş ve hüznü şarkılar söyleyerek bir fırça ve dezenfektan ile kemikleri temizlemektedir. Kemiklerin kanlı olmasından dolayı performansın gerçekleştirildiği galeri kan kokusu ile dolmuş ve izleyiciler bu kokuyla karşılaşarak oldukça rahatsızlık veren bir etki yaşamışlardır.

Sanatçı kemikleri temizlediği esnada arkasında üç video ekranında anne ve babasına ait iki görsel yer almaktadır. Diğer görselde ise sanatçının kendisi beyaz önlüğü ile Balkanları anlatmaktadır. Abramoviç'in bu çalışması bazı eleştirmenler tarafından; 1991-2001 yılları arasında yaşanmış olan ve yaklaşık 200.000'den fazla kişinin hayatını kaybettiği Balkan savaşlarındaki etnik temizliği anlatma girişimi olarak düşünülmüştür (Heartney, 2007, s. 122).

Yani Abramoviç bu performansında utanç duyduğu savaş ile ilgili duygularını ve kemik yığını ile Yugoslavyadaki iç savaşı anlatmak istediği vurgulanmaktadır. Bu bakış açısı ile bakıldığında performansta yer alan kemik yığını Balkan ülkelerinde vahşice katledilmiş insanların toplu mezarlara gömülmesini ifade etmektedir. Performansta üç bakır küvet vardır ve içleri su ile doludur. Bu bakır küvet ise bazı yorumcular tarafından temizlenme ve

iyileşmenin bir sembolu olarak yorumlanmıştır. Bu performansın gerçekleştirilmesi oldukça güçtür çünkü kan kokusu dolu bir odada saatlerce oturarak kemik temizlemek ve sessizliğin verdiği bir ağırlıkla geçen zamana dayanmak şüphesizki bunlar sanatçının sıkı ve disiplinli bir eğitim ile yaşadığının göstergeleri olmuştur.

1997 Venedik Bienalinde kazanmış olduğu en iyi sanatçı Altın Aslan ödüllü Balkan Barok performansı farklı açılardan bakılarak yorumlanabilmektedir. Performans ve bu performansdan elde edilen fotoğraf ve video görüntülerinde ışık ve renk değerlerinin yarattığı etki izleyicilere Barok dönemine ait yağlı boya resimlerini hatırlatmaktadır. Bu performans ile ilgili eleştirmenlerin yorumlarına baktığımızda sanatçının bu benzerliği sağlamasındaki amaç sanatçının ortaçağ benzetmesi yaparak Avrupa'nın tarihine bir eleştiri yapıyor olabileceğidir.

Eleştirmen Thomas lips Abramoviç'in Balkan Baroque adlı performansını politik bir performans olarak nitelendirmiş (bkz. Resim 4.4), Sanatçının performansında Yugoslavya sosyalist federal cumhuriyeti'nin dağılmasıyla başlayan kanlı iç savaşı ve politik tarihi'nin sanatçıya ve ailesine yansımalarını birlikte ele alarak oluşturması yani sanatçının geçmişten duyduğu rahatsızlıklarını yansıtması bu eleştiriye doğrular niteliktedir (Whitham ve Pooke, 2013, s. 63-65).

Sanatçı Balkanlarda yaşananlara aynı zamanda bir kadın olarak bakmıştır. Tüm savaşlarda olduğu gibi bu kanlı savaşta kadınlardır en başta zulüm ve işkence görüp tecavüze uğrayanlar. Sanatçının bizzat tanık olduğu olaylardır bunlar. Sanatçı bu yaşananları diğer performanslarında yansıtarak yaşanmış olan şiddeti sanatçının kendi bedenine yönelttiği şiddetle eşleştirmektedir (Kramer, 2012, s. 2,3).

Resim 4.4. Marina Abramoviç, Balkan Baroque, performans görüntüsü ,1997, New York

Yugoslavyada yaşananlar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanmış en büyük soykırımlardan bir tanesidir. 1992 yılında Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan etmiş ancak kendi içindeki farklılıkları kabullenmeyip dini bir kıyıma başlamıştır. Müslüman bosnalılar katledilmeye çalışılmıştır. Toplama kampları kurulmuş ve buralarda işkenceler uygulanmış toplu ölümler yaşatılmıştır. Tüm bunlar Holokost'u tekrar hatırlatarak insanlığı tekrar öldürmüştür (İnternet 7).

Katliamların yapıldığı ölümlerin olduğu yer Yugoslavya ile sınırlı kalmamıştır. Dünya'nın pek çok ülkesinde gerek sınır ötesi gerekse ülke içi savaş ve çatışmalar yaşanmıştır. Bütün bu olanları çalışmalarına yansıtan bir diğer sanatçı da Fernando Botero olmuştur. Sanatçı kendi ülkesi olan Kolombiya ve Kolombiya halkına yaşatılan acımasızlıkları, ülke içi çatışmaları yapıtlarına yansıtıken dünyanın öbür ucunda olan Irak'ta yaşananları da sessiz

kalmamış ve orada olanları konu alan bir dizi resim yapmıştır. Sanatçı tüm dünyada oldukça yankı bulan Abu Ghraib hapisanesinde yaşananları oldukça çarpıcı bir biçimde resimlerine aktarmıştır.

Sanatçının abartılı formları, belirsiz fırça sürüşleri ile yapılmış yapıtları oldukça dikkat çekicidir. Kendi kültürüne ait özellikler ile evrensel olanı bütünleştirerek kendi üslubunu oluşturan sanatçı, resimlerinde bütünleştirdiği bu farklılıklarla oluşturduğu kompozisyonlarında şişman figürler ortaya çıkarmış bu üslubu oldukça başarılı bir biçimde yapıtlarında uygulamıştır.

Sanatçı yapmış olduğu figürleri abartılı bulanlara ise şöyle söylemiştir: *“Onlar bana daha ziyade zayıf görünüyorlar. Sanatta, düşündüğün sürece doğayı deforme etmek zorundasın. Sanat deforme etmektir. Sanatta hiçbir işte gerçekten gerçekçilik yoktur.”*

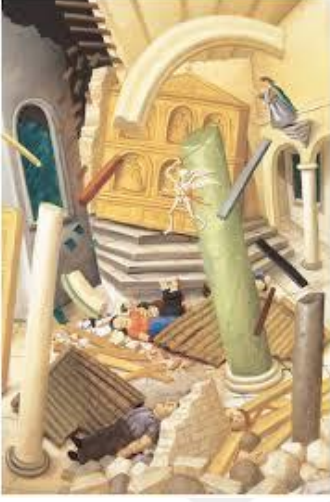
Botero, yaklaşık kırk yıl boyunca, Kolombiya’nın toplumsal yaşamına sıkıntı veren çatışmaları konu edinen resimler yapmış ve bunlar arasında en çok ülke içinde yaşanan ilaç firmalarının yaşattığı katliamları konu edinmiştir.(Bkz. Resim 4.5).

Resim 4.5. Fernando Botero, Kolombiya Katliamı, tuval üzerine yağlıboya, 129 x192 cm, 1999

Sanatçının yapmış olduğu ‘*Kolombiya katliamı*’ ve ‘*Best Corner katliamı*’ adlı resimler ilaç çetelerinin kadın erkek yada çocuk ayrımı gözetmeksizin yapmış olduğu katliamı konu almıştır.

2002 senesinde bir kiliseye yapılan 40'ı çocuk, 120 insanın öldüğü olay büyük etki yaratmış ve oldukça tepki almıştır. Botero, '*Katedral'deki Katliam*' adlı çalışmasını bu olay üzerine gerçekleştirmiş veyıkılmış kilise duvarları altında kalarak ölmüş insanları resmetmiştir (Bkz.Resim 4.6).(Ebony, 2006, s.10-13).

Resim 4.6. Fernando Botero, Katedral'deki Katliam, tuval üzerine yağlıboya, 196 cm x 131 cm, 2002

Sanatçı, sanatın siyasal bir olgu olduğunu söylemiştir bu sanat anlayışına sahip olan bir çok sanatçının yapıtlarını savaşlarla geçen insanlık tarihi şekillendirmiştir.

Fernando Botero, Goya, Otto Dix, Picasso ve George Grosz gibi sanatçıların bir sonraki parçası gibidir, çünkü tıpkı onlar gibi tanık olduğu yada duyumsadığı savaşı sanatıyla dile getirmiştir. Öyle ki sanatçı çalışmalarında Amerika'nın Ortadoğu'da yaşattıklarına sessiz kalmamış ve söylemek istediklerini yapıtları ile ortaya koyarak yeterince etki yaratmıştır.

Amerika'nın Irak'a yapmış olduğu işgalden sonra oluşturulan Abu Ghraib hapisanesinde ortalama 50,000 erkek ve kadın tutuklu kalmıştır. Iraklı tutuklulara uygulana şiddet ve işkence tutuklulara verilen Raporlarla belgelenmiştir bu raporlara göre, mahkûmların üzerine kimyasal maddeler dökülerek yakılmış, darp edilmiş, çıplak bir şekilde ıslak ve soğuk hücrelere bırakılmışlardır.Mahkûmların vücutlarına elektrik verilmiş ve bütün

mahkumlar aşağılayıcı hareketlere maruz kalarak cinsel istismara uğramışlardır. Daha pek çok saldırıya maruz kalan mahkumların görüntüleri, video ve raporları tüm gizlilik ve yasaklamalara rağmen medyaya yansımış ve tüm dünyadan tepki almıştır. Ancak amerikan savunma bakanlığının savunması ve özgürlük hareketi adı altında 11 eylül saldırılarını bahane ederek tüm bu yapılanlar unutturulmuş ve siyasiler halktan desteği alabilmişlerdir. Destek sağlayan amerikan hükümetinin yaşanan işkence görüntülerini yayınlanmasını yasaklamalarına rağmen Botero ortaya çıkan tüm bilgi ve belgeleri arşivleyerek yapıtlarını oluştururken faydalanacağı veri olarak kullanmaya başlamıştır (Aslan, 2013, s. 138-149).

Sanatçının yapmış olduğu Abu Ghraib başlıklı resimlerinde hapishanede bulunan mahkumlara uygulanan bütün işkenceler sanatçı tarafından gözler önüne serilmiştir. Neden bu resimleri yaptığına yönelik soruyu ise "Amerikalıların yaptıkları beni öfkeliyor ve bu resimler de içimdeki öfkenin dışavurumudur" diyerek cevaplandırmıştır.

Tanzer Gezer'in; 'Fernando Botero: İçimdeki Herşeyi Söyleyemedim' başlıklı yazısında, "Toplumlardaki en büyük sorun işkencedir. İşkence bedensel ve ruhsal yönden canlılara uygulanır. Toplumun en küçük yapı taşı aile içindede görülür ve devlete ait kurumlarda da rastlanır. Irk, cins, millet ayırt etmeden her yerde rastlanır ve dünyanın en büyük vebası şeklinde gün geçtikçe yayılır. En büyük yok etme aracıdır ve işkence ile bir milleti yok edebilirsiniz. Tıpkı Irak'ta yaşananlar gibi otorite sağlanır ve tek tip yaşam ortaya çıkartılır ayrıca kimilerine göre bu bir eğitim ve disiplindir. Toplumu düzen içerisinde tutma yöntemide olur ancak ne çeşit bir düzen içerisinde olunacağı güçlünün kararına bağlıdır.

Resim 4.7. Fernando Botero, Abu Ghraib, tuval üzerine yağlıboya, 166 cm x 200 cm, 2004

Burada da böyle olmuş ve güçlü olan Amerika Irak işgalini Amerikan televizyonlarından büyük bir zafermiş gibi lanse ettirerek tüm ulusal kanallarda yayınlatmıştır fakat orada ölmüş olan hiçbir Amerikan askerinin görüntüsünün yayınlanmasına izin verilmemiş gizlenmiştir ve medya da buradaki yasaklara uyarak yanlı bir tarafla haber yapmıştır.

Amerikan hükümeti 20 Mart 2003 yılında başlattığı işgali 8 yıl sürdürmüştür. Amerikan ordusu Irak'ta kaldıkları zaman diliminde yaklaşık bir milyon sivilin öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur. Abu Ghraib hapishanesinde yaşanan işkencelere dair açılan davalarda ise Askeri Yargıtay'ı bütün şüphelileri suçsuz bularak davayı sonlandırmıştır (İnternet 8).

Sanatçı Abu Ghraib' başlıklı resimlerini ilk olarak eskizler halinde çizimler yaparak oluşturmuş ardından büyük boyutlu tuvallere aktarmaya başlamıştır. (bkz. Görsel 4.7). Botero, toplumsal bir vahşetin nerede, kim tarafından yaşatıldığının bir önemi olmadığını düşünür ve evrensel bir anlayışla aydın bir sanatçı olarak gerekli gördüğü tepkiyi resimleriyle ortaya koymaya çalışmıştır. Bu anlayışla sanatçı Irak'ta yaşananları resimleriyle tüm dünyaya

göstermeye çalışmış ve resimlerini ilk kez 2005 ve 2006 yılında İtalya ve Almanya'daki müzelerde sergilenmiştir (Aslan, 2013, s. 138-149).

2001 yılının eylül ayında Amerikanın önemli bir merkezi olan dünya ticaret merkezi binasına yapılan uçaklı saldırı sonucu binlerce insan ölmüştü evet bu aynı zamanda binlerce insanın öleceği ve işkenceye maruz kalacağı ve ülkesinden olacağının habercisi olmuştu çünkü 11 eylül saldırısı sonucunda teröre karşı savaş adı altında savaş ve şiddet küreselleştirilmiş ve askeri saldırı insan hakları uluslar arası hukuku yok sayarak pek çok şey meşrulaştırılmış ve kültürlerarası savaş din ve mezhep çatışmaları daha belirgin bir hal almıştır (Artun, 2014, s. 193,194).

Botero'nun resimleri var olan gerçeklikle bağlarını asla koparmadan bütün çarpıcılığı ile seyirci üzerinde derin izler bırakarak gerçeklerle önümüze koyuyor. Botero'nun sanat ile hayat arasında kurduğu dolaysız bağ, yapıtlarında güçlü bir gerçeklik yaratıyor. Botero'nun Abu Ghraib resimlerindeki gerçeklik, Goya'nın "Savaşın Felaketleri" dizisindeki gerçeklikten sonra en etkileyici resim dizilerinden biri olarak sanat dünyasında yerini alıyor.

Tüm dünyada olup bitene sessiz kalmamış bir başaka sanatçı Banksy'dir. Çalışmaları tüm dünyada yankı yapan ancak hakkında neredeyse hiçbir bilgi bulunmayan sanatçı Banksy yada biz onu yapmış olduğu eserlerinde kullandığı *Banksy* imzasıyla tanımaktayız. Gerçek kimliğini saklayan sanatçının İngiliz olduğunu biliyoruz ve kesin olmayan bilgiyle 1974 Bristol doğumlu olduğu iddia edilmektedir. Banksy, kendini tanıtmayıp gizemli maskesinin ardında kaldıkça dikkatleri daha fazla üzerinde toplayan bir aktivisttir.

Hiphop kültürü beraberinde 1970'lerin başında graffiti duvar sanatını da ortaya çıkarmıştır. Pop Art akımından oldukça etkilenmiş olan graffiti stencil boyama adı verilen şablon tekniğini bu akımdan edinmiştir. Gizemli sanatçı Banksy'nin eserlerinin de karakteristik özelliği ile 1990'ların başından günümüze kadar bağımsız bir graffiti sanatçısı olarak İngiltere başta olmak

üzere pek çok başka ülke sokaklarında resimler yapmıştır. Banksybulunduğu pek çok yere kendine ait bir işaret bırakıp gitmiş bir sanatçıdır ilk başlarda bu işaretler temizlikçiler tarafında yok edilir yada başka bir grafiti sanatçısı tarafında üzerine başka şeyler yapılırdı ancak şu anda işlerini yapmış olduğu duvarlar yerlerinden sökülerek milyon dolarlara satılan bir sanatçı olmuştur.

Banksy sanat dünyasına güçlükle kabul edilmesine rağmen kendisi daha çok içine çekilmiş bir firari olmuştur müzeleri tiye alan ancak ilk büyük sergisinide en zorlu müzelerden biri olan ve içi dondurulmuş hayvanlarla dolu olan Bristol şehir müzesinde açarak büyük bir başarı sağlamıştır (Will, 2015, s. 11, 227).

Londra’da yapmış olduğu graffiti çalışması ile dikkatleri üzerine çeken sanatçı eserlerinde savaş karşıtı söylemler içeren şablonlar kullanmaktadır. Yapıtlarında belirli imgeleri kullanan sanatçı, çocuk, balon, polis, asker gibi imgeler önemli çalışmalarında yer almaktadır. Sanatçı, özellikle bu imgelerle toplumlarda yaşananları daha etkili bir söylemle duvarlara yansıtmıştır.

Resim 4.8. Banksy, Kız ve Balon, duvar resmi, 2002, Londra

Banksy’nin en tanınmış eserlerinden biri olan *Kırmızı Balonlu Kız* çalışmasına “Her zaman umut vardır!” yazmaktadır (Bkz. Resim 4.8). Sanatçının şehrin pekçok yerinde yapmış olduğu çalışmalar kamu malına zarar vermek olarak nitelendirilip sanat eseri olarak görmekten ziyade terörist eylem olarak nitelendiren bir kesimde mevcuttur ve bu yüzdendir ki İngiliz hükümeti sanatçının kimliğinin ortaya çıkması durumunda kamu malına zarar

vermekten yargılanacağını fikrini öngörmüştür. Gerilla artist olarak anılan, istediğinin iyi resimler yapmak olduğunu ve kimliğini açıklama konusunda hiç hevesli olmadığını söyleyen sanatçı yapıtlarının sessiz ve gizlice sabah ışığıyla ortaya çıkmasını isteyerek aslında işlerini galerilerde milyon dolarlara satılmasında istememiştir. Ancak görünen şudur ki sanatçının işleri milyon dolarlara dünyanın önde gelen galerileri tarafınca satılmaktadır (İnternet 9).

Banksy, 2012 Londra Yaz Olimpiyatlarının oynandığı tarihlerde yeni çalışmalarını Londra sokaklarında uygulamaya başlamıştır. Sanatçı bu yapıtlarda Londra olimpiyat oyunlarına gerek anlam olarak gerekse görsel olarak algının normal seyrine ters gelecek anlatımlarla eleştirilerde bulunmuştur (Bkz. Resim 4.9). (İnternet 10).

Tıpkı ters bir anlayışı olan iki farklı nüfusun bir arada yaşayamayacağı inancı gibi gerek etnik gerekse ulusal farklılıklara sahip ama aynı topraklarda yaşayarak derin bir yurt bağlarına sahip olan Filistin ve İsrail halkının bir arada olamayacakları inancı ve bu inanaç gereği bir ulusun diğer bir ulusu yurdundan etme savaşı bansky'i beslemiştir.

İsraili bir eylemci olan Michel Warschawski'nin aynı yurt içinde yetiştiği insanlara karşı saf tutması gerektiğini söyleyen güvenlik güçlerinin varlığı ve bu güçlerin yapmış olduğu muameleyi Filistinli sanatçı Khaled Jarrar'ın söylemlerinde "sanatım aracılığıyla yaşatılan şiddeti uğratılan haksızlık ve aşağılanmaları kadın ve çocuklara yapılan insanlık dışı muameleyi çekmiş olduğum fotoğraflar aracılığıyla kontrol noktasında sadece 3 saatlik bir zaman diliminde tüm dünyaya göstermekteyim". Jarrar çektiği fotoğrafları sadece 3 saat gösterebilmiştir (Kuryel ve Fırat: 2015, 325-350).

Banksy'nin burada yaşananlara karşı ürettiği çalışmaları ise istediğimiz her an görebilmekteyiz; füze fırlatan bir atleti, sokaktaki tel örgülerin üzerinden sırakla atlayan bir atleti görmekteyiz (İnternet 10).

Resim 4.9. Banksy, duvar resmi, 2012,Londra

Banksy İngilteredeki eserlerinin yanı sıra Filistin’de yapmış olduğu çalışmalar bölgedeki insanların yaşamış olduklarını oldukça çarpıcı bir şekilde yansıtmıştır.

Banksy’nin 2005 yılında yapmış olduğu aşağıdaki iki eser İsrail’in Batı Şeria’da Filistinlilere karşı güvenlik neden gösterilerek yapmış olduğu 680 kilometrelik duvarın üzerine yaptığı dokuz eserden iki tanesidir. İsrail’in yapmış olduğu bu güvenlik duvarını tiye alan çalışmalar duvarın İsrail tarafında yer almaktadır. Sanatçı sözcüsü aracılığıyla bu çalışmaları gerçekleştirdiği sırada can güvenliğinin bulunmadığını ve İsrail ordusuna mensup askerler tarafından silahla taciz edildiğini duyurmuştur. Sanatçını bu şartlara rağmen gerçekleştirmiş olduğu yapıtlarının ilkinde duvarı kırarak açılmış hayali bir deliğin içinden görünen huzur dolu sessiz ve sakin bir plaj resmi bu çalışmadaki söylem hala umut ışığının var olduğunu vurgularken çocukları siyah beyaz ancak manarayı renkli uygulaması karmaşıklığı yansıtmaktadır (Bkz. Resim 4.10).

Resim 4.10. Banksy, duvar resmi, İsrail

Başka duvar çalışmasında ise bir ev ortamında koltuklar arasında yer alan pencereden dışarı bakıldığında huzur içinde dingin bir dağ manzarası yer almaktadır. Hâlbuki duvarın ötesi okadar dingin ve temiz değildir.

Resim 4.11. Banksy, Duvar Resmi

Banksy İsrailin Beytüllahim bölgesinde “*Kız ve Asker*” adındaki bu yapıtını gerçekleştirmiştir. Sanatçı; 2005 yılında yapmış olduğu bu yapıtı Beytüllahim bölgesindeki tam olarak kontrollü geçiş noktasına en yakın duvara uygulamıştır (Bkz. Resim 4.11), (İnternet 11).

Resim 4.12. Banksy, Heykel, 1932 x 2576, Bristol Müzesi

Michalengelo'nun ünlü heykeli David'u kopyalayarak oluşturduğu ve bire bir insan boyutlarında cam elyaftan yapılmış olan yapıtın üzerine intihar ceketi giydirilip yüzüne eşarp bağlamıştır. Bu yapıt 416.742 dolara 2007 yılında Londra'da satılmıştır (Bkz.Resim4.12). Sanatçı başka bir versiyonunu tekrar yapmıştır.

Banksy'nin küratörlüğünü yaptığı ve Jenny Holzer Bill Barminski, Caitlin Cherry, Josh Keyes Damien Hirst gibi 58 sanatçının katıldığı Dismaland adlı bir sergi gerçekleştirilmiştir. İngiltere'nin terk edilmiş bir bölgesinde gerçekleştirilen bu sergi toplumsal eleştiriler içermektedir. Sergide hayatın bir masal olmadığı vurgulanmaktadır ve en dikkat çekici eserler arasında “*Deniz Kızı*” “*Külkedisi*” gibi yeniden yorumlanan eserler yer almaktadır. “kasvet-parkı” anlamına gelen Dismaland, gerçek dışı mutluluk ve eğlenceler sunan ve her zaman iyunin kazandığı Disneyland türü parklara eğlence merkezlerine bir başka yönden baktırarak dünyadaki eşitsizliği çirkinliği vahşeti ve olabilecekleri gözler önüne seren bir merkez oluşturulmaya çalışılmıştır.

Banksy'nin işlerinden olan ve sergide en dikkat çekici iş olarak görülen cesetlerle dolu gölde yüzen bot mülteci krizine gönderme yapan en etkili iş olmuştur. (bkz.Resim 4.13), (İnternet 12).

Resim 4.13. Banksy, Dismaland

Banksy yanında pek çok sanatçının eserleri yer almış ve bunları deneyimlemeleri sağlanmıştır örneğin; Parkta, bir bota binip mülteci olmayı anlamayı, sonu hazine biten bir kulkedisi hikayesini görmeyi ya da bir jeton alıp faiziyle geri ödemeyi ve üzerinde “Ben bir embesilim” gibi cümleler yazan balonları taşımayı ve bunların hissettirdiklerini yaşamak isteyenler için düzenlenmiştir (İnternet 13).

Yaşanan savaşa karşı bir tutum sergileyen bir başka sanatçıda Tamam Azzam’dır. 1980 yılında Suriye’de doğan sanatçı Şam Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde sanat eğitimi almıştır. Sanatçı ülkesinde yaşanan “iç savaş’a” karşı yapmış olduğu çalışmalarla tüm dikkatleri üzerine çekmiştir.

Ülkesinde yaşanan “iç savaş”ın ülkede meydana getirdiği harabeyi, Suriye halkının terör saldırıları sonucu yaşadığı trajediyi yapıtlarına yansıtan sanatçı bunları oluştururken ünlü ressamların, sanat eserlerini dijital medya, fotoğraf ve grafik sanatından yararlanarak görüntüleri birleştirmiş yapıtlarında kullanarak büyük bir etki yaratmıştır. Azzam’ın çalışmaları dolaysız olarak ülkesinin gerçeklerini yansıtmaktadır. Ağır hasar görmüş şehir manzaraları, Suriyeli mülteci kadın ve çocuklar ve bunların durumları, bunlara neden olan ülkelere göndermeler ve ağır silah görüntüleri sanatçının çalışmaları

içersinde yer almaktadır. Aynı zamanda sanatçı geçmişte yapılmış ve savaş söylemleri olan kendi çalışmaları içerisine sokarak tekrar yorumlamıştır.

İspanyol savaş sırasında Goya'nın yapmış olduğu 3 Mayıs yapıtı 80 kişinin ölümünü anlatmaktadır. Sanatçı bu tablo ile Suriyeden alınmış ve harap olmuş binaların bulunduğu bir sokak arası görüntüsünü birleştirerek yapıtını oluşturarak Suriye'de yaşanan ve hergün binlerce kişinin öldüğü gerçeğini yansıtmaktadır (Bkz. Resim4.14).

Resim 4.14. Tammam Azzam, Goya, 100 x 133 cm Süriye Müzesi

Sanatçının çalışmaları arasında en etkili olanlar kuşkusuz özgürlük heykelini moloz yığınlarından oluşturarak yapması ve Amerikan Dolarının harabe olmuş bir duvara yansıtmasıdır. Sanatçı ülkesinde yaşanan iç savaşın sebeplerine ilişkin siyasi mesajlarını bu çalışmalarıyla göndermiştir (Bkz. Resim 4.15).

Resim 4.15. Tammam Azzam, Özgürlük Heykeli I

Sanatçı aynı zamanda Suriye halkının direncini ve kararlılığını, tahrip olmuş bir yapı enkazı üzerinde Henri Matisse ait olan “Dans” isimli yapıtı yerleştirerek oluşturduğu eserde halkın gücünü ve kararlılığını yansıttığını belirtmektedir (İnternet 14). Sanatçı bu çalışmalarının yanısıra pek çok savaş karşıtı çalışma ve gerçekleri dolaysız olarak yansıtan işler gerçekleştirmiştir (İnternet 15).

12 Eylül 2017 de ülkemizde de eserleri sergilenen ve pek çok ülkede oldukça büyük bir etki yaratan Çin asıllı aktivist bir sanatçı olan Ai Weiwei de savaş karşıtı eserlere aynı zamanda siyasi ve kültürel eleştirilere sahiptir. Sanatçı kendi ülkesinde yaşanan pek çok yolsuzluk ve kanunsuzluklara karşı durarak dikkatleri üzerine çekmiştir.

Çin hükümetinin demokrasi ve insan hakları konularında ki tavırlarını cesurca ve çok sert bir biçimde eleştiren sanatçı aynı zamanda bu yönde çalışmalar da üretmiştir. Ülkesinde yaşanan ve üzeri kapatılmak istenen birçok haksızlığı günyüzüne çıkarmaya çalışan sanatçı bu yüzde güvenlik güçleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmış aynı zamanda kamu düzenini bozma suçunda 81 gün hapiste kalarak psikolojik şiddete maruz bırakılmıştır.

Yaşadığı bu zorlu süreci sanatçı şöyle ifade etmiştir. Babamda aynı suçtan hapiste yatmıştır ancak o hapiste kaldığı süre içerisinde düşüncelerini söyleyebilmiş şiirlerinin kitap haline getirebilmiştir oysa ben bir toz tanesini bile buradan dışarı çıkaramam diyerek ülkesinin geldiği durumu anlatmıştır (Barnaby, 2013, s. 154-156).

Ai WeiWei ve diğer çağdaşları Çin’de yaşanan toplumsal ve kültürel sorunlar nedeniyle iyi bir eğitim alamamışlar ve yurt dışına çıkmak zorunda kalmışlardır. Bu durumda sanatçıların karşı karşıya kaldıkları önemli bir sorun ise ulusal kimliklerine sıkıca bağlı olan sanatçıların sanatsal kimliklerini geliştirip geliştiremeyecekleri olmuştur (Artun ve Öрге, 2014, s. 133-143). Kuşkusuz ülkesine bağlı ve oradaki sorunları önemli derecede irdeleyen Ai WeiWei sanatçı kimliğinde oldukça geliştirmiş ve sadece kendi ülkesi ile ilgili çalışmalar değil aynı zamanda yaşanan pek çok haksızlıklarla ilgili çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz tüm avrupada yaşanan mülteci krizi olmuştur. Sanatçı politikacıların mültecileri gözardı eden tutumlarını bir trajedi, suç ve utanç verici olarak nitelendirmiştir ve tepki olarak Avrupa’da bu süre içerisinde devam eden sergilerini erken kapattırmıştır (Barnaby, 2013, s.154-156).

Ai Weiwei Yunanistan, Türkiye, Suriye sınırlarındaki ve ABD-Meksika sınırındaki kampları ziyaret ederek önemli ölçüde bir zaman geçirmiştir. Bu süre içerisinde oradaki insanlara cesaret verebilmek adına kuyruklu piyano getirterek bir etkinlik gerçekleştirmiştir (İnternet 16).

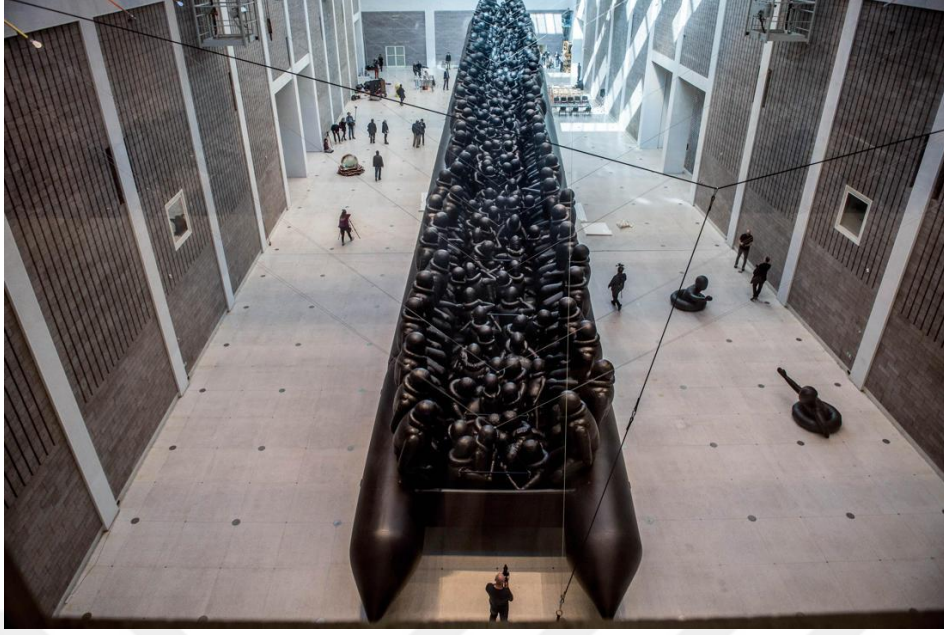
Sanatçı eşi ve oğlu yaşamak için gittiği Berlin’de mültecilerden yola çıkarak mültecilerin midilli adasına bıraktıkları can yeleklerini toplayak yaklaşık 14,000 turuncu can yeleği ile Berlin de bulunan konser salonun dışarda yer alan sütunlarını tamamen kaplamış ve binanın girişine *safe passage* yazan bir şişme bot bırakmıştır (Bkz. Resim 4.16), (İnternet 17).

Resim 4.16. Ai Wei Wei, Yerleştirme, Berlin

Ai Wei Wei'nin bu çalışmalarında; sürekli ve kontrolsüz bir yıkım ve katliamın varlığını ve tüm bunların nedeninin kaygı verici bir tutum sergileyen politikacı veya siyasi grup olduğunu görüyoruz. Söylemlerinde bu grupların insan onurunu yok ettiğini belirtmiş ve siyasi kazanımlar için insan haklarının feda edilemez olması gerektiğini vurgulamıştır.

Avrupa'da devam eden mülteci krizi odaklı yapmış olduğu bir başka çalışma ise *Seyahat Hakkı* olmuştur. Sanatçının Prag Ulusal galerisi içersinde yapmış olduğu bu çalışma sanatçının şimdiye kadar yapmış olduğu en büyük çalışma olmuştur. 258 büyük boy figür ile birlikte 70 metre uzunluğundaki şişme bot heykel yapmıştır. Akdenizi geçerek umutsuzca huzurlu bir yer bulmaya çalışan mültecileri anlatan bu çalışması 2018 e kadar Ulusal müzenin ana salonunda sergiye açık olacaktır(Bkz. Görsel 3.17), (İnternet 18).

Resim 4.17. Ai Wei Wei, heykel, 2017, Prag

Dünyada yaşanmış savaşları en çarpıcı şekilde ortaya koyan sanatçılar arasında 1990 yılında Royal Akademisi Sanat bölümünden mezun olmuş olan Jake ve Dinos Chapman kardeşler bulunmaktadır. Tüketimci yaşama ve günümüz sanatında anlam yükleme anlayışına yapısökümcü bir anlayışla yaklaşarak ve hatta alaycı bir ifade ile ele alarak yapıtlarını üretmektedirler (Hackworth, 2017, s. 12-14).

Resim 4.18. Dinos and Jake Chapman, Bütün Kötülüklerin Toplamı, Heykel, 2013

Sanatçılar; Anlamsızlık Alemi adlı serinin bir parçası olan Bütün Kötülüklerin Toplamı adlı yapıtı büyük bir dikkatle meydana getirilmiştir ve dört büyük parçadan oluşmaktadır (Bkz.Resim 4.18). Bu büyük yapıt içerisinde yüzlerce nazi askeri, parçalanmış bedenler, savaş aletleri ile oluşturulmuş katliam yüklü sahneler vardır. Masaüstü yerleştirmesi olan bu yapıt içerisinde bulunan Mc Donald's palyaçosu ise sanatçılar tarafından küreselleşmeye ve hızlı tüketime bir gönderi olarak uygulanmıştır.

Resim 4.19. Dinos and Jake Chapman, Bütün kötülüklerin toplamı, detay

Bu yapıtta en dikkat çekici ayrıntılardan bir tanesinde şiddet ve savaştan nasibi almış olan hayvanlardır. Sanatçı yapıtın bir parçasına penguen ve kutup ayılarını yerleştirmiştir. Chapman kardeşler bütün kötümserlikleriyle birlikte günümüzün en sert anlatımını yapan sanatçılarındandır (İnternet 19).

Chapman kardeşlerin eserlerindeki kötümserlik Goya'nın eserleri ve fikirleriyle olan ilişkilerinde belirginlik kazanmıştır. Chapman kardeşlerin Goya ile ilişkilendirilebilecek yaklaşık 1000 e yakın üretimleri söz konusudur. Bunların çoğunluğu Goya'nın yapmış olduğu İber yarımadasında yaşanmış vahşetleri konu edinen savaşın felaketleri adı seriyi ilgilendiren çalışmalardır. Sanatçıların yapıtlarında kompozisyon yaklaşımı Goya'nında gravürlerinde olduğu doğal bir akışa karşı gibi görünse bile daimi bir süreklilik mevcuttur (Hackworth, 2017, s.12-14).

Resim 4.20. Jake and Dinos Chapman, Ölülere karşı büyük gün, baskı, 2003, Yoshii Galeri

Goya tarafından yapılmış ve Napolyon askerlerinin İspanyada yaşattığı vahşeti anlatan bir gravür baskısının üç boyutlu olarak yeniden yorumlanmasıdır. Chapman kardeşlerin bu eserler ve Goya'nın çalışmaları hakkında söylemiş oldukları yorum ise aynen şöyledir; Goya inceliğin ve güzelliğin sonlandığı bir kırılma noktasıdır (Bkz.Resim 4.20), (Whitham ve Pooke, 2013, s.224-225).

Sanatçıların Nick Hackworth ile yapmış oldukları söyleşide sanatçıların yaptıkları eserler hakkında söyledikleri herşeyi özetlemektedir.

Nick Hackworth: Yapıtlarınızda gerçekliğe temel bir başvuru var mı?

Jack Chapman: Antropomorfik perspektiflerin genel olarak dışladığı herşeyi içeren bir gerçekliğe temel bir başvuru var... yani gerçekliğin pratik, faydacı, insan ölçeğine uyan, kullanışlı, doğru hiçbirşey sunmayan bir versiyonuna...(Hackworth, 2017, s. 60-71).

Resim 4.21. Jake and Dinos Chapman, 277 x 244 x 152.5 cm, 1994

Chapman kardeşler yapmış olduğu Büyük Marifet, Ölülere Karşı gibi çalışmalar ve Goya'ya ait eserleri yeniden yorumladıkları çalışmalar karşısında İzleyicinin günümüzdeki savaşları sorgulamasına ve söylemler sarfetmesine olanak kazandırmıştır (Bkz. Resim4.21). Çünkü bu çalışmalar günümüz de yaşanan ve tüm dünyada görülen savaş ve çatışmaların dışında tutulamazlar (Hackworth, 2017, s. 60-71).

“Gücün istismarı insanı hiç şaşırtmıyor

Eylem düşünceden daha etkilidir

Yabancılaşmanın sonucu ya egzantriklerdir ya da devrimciler

Grup dayanışmasını arttırmak adına sapsapkınlar kurban edilir

Çok yemek suçtur

Mutlak itaat bir özgürlük biçimi olabilir”

Yukarıda Jenny Holzerin yazmış olduğu birçok özdeyiş eserlerinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. 1950 Amerika doğumlu olan sanatçı Ohio Üniversitesi tasarım fakültesinde okumuştur ve çalışmalarına ilk olarak kültürel verilerden elde ederek ve kendi içinde bunları biçimlendirerek ortaya

koyduğu deyişlerle kendini göstermiştir. Sanatçı yazmış olduğu bu özdeyişleri farklı biçimlerde sergilemektedir gerek bir hükümet binasına dev bir yansıtmayla yada bir mermer masa üzerine işleyerek eserlerini oluşturmaktadır (Bkz. Resim 4.22), (Antmen, 2010, s. 285).

Resim 4.22. Jenny Holzer, Naples, 2006

İlk olarak 1978 itibariyle Holzer'in "Herkesçe Malûm Gerçekler" yazan yazısı Amerika'nın sıradan bir kentinin sokaklarında küçük afişler şeklinde etrafta bulunan diğer sıradan afişler gibi yerini almıştır. Bu sözler ve Holzer'in yapmış olduğu çalışmalar hiç bir düzene tabi olmaksızın ne ortak bir anlatıma girer nede bir tutarlılık sağlamak istemiştir. Hiç bir zaman tek anlamlı okumayı amaçlamamış hatta yasaklamıştır diyebiliriz.

Pazartesi: birisi öldü

Çünkü canımı yakmıştı ve hiç düşünmeden
kanını akıttım

Belli bir süre gerekli

cansız bedenleri aşır

günlük uğraşlara dönmeden önce

Sanatçı tarafında yazılan ve birbirleriyle hiç bir ilişkisi olmayan pek çok sözcük parçalanmış toplumun içindeki bireylerin yaşadığı endişenin ve kin duygusunun göstergesi olmuştur (Gintz, 2010, s. 70-73).

Holzer'in çalışmaları Ortadoğu'da yaşanan savaşlar esnasında tutuklanan ve tutuklu iken hayatını kaybetmiş mahkûmların otopsi raporlarını, hapishanede

verdikleri ifadelerini içeren tutanakları, mahkumlar ile ilgili resmi yazışmaları, savaş suçlusu askerlerin parmak izlerini, askerleri haritaları, savaşların yaşandığı coğrafyalara ait grafiksel tanımlamaları ve sansüre uğratılmış ve imha edilmek istenen kanıtları içermektedir. Sanatçı bu çalışmalarıyla gücü ve bu güce sahip otoriterlerin yasadışı yaptırımlarını yansıtmaktadır. Çalışmalar siyah beyaz oluşturulmuştur ve bir bilgisayar çıktısını anımsatmaktadır. Sanatçının önemli işleri arasında yer alan Seks Cinayetleri adlı çalışmalar suçlu, kurban ve tanık bakış açısıyla oluşturduğu çalışmalarındandır. Yugoslavya savaşı esnasında çocuk ve kadınlara uygulanan vahşeti anlatabilmek için insan bedenini anlatan bazı makalelerden almış olduğu kelimelerin fotoğraflarını insan bedenine ait kemikler ile birlikte bir masa üzerinde sergilemiştir (Bkz.Resim 4.23).

Resim 4.23. Jenny Holzer, Lustmord, 2007

Holzer savaş sırasında yaşanan tecavüz saldırılarını anlatan oldukça etki yaratan çalışmalarından biri ise tecavüze uğrayan kadınların kanlarını alarak bu kanları mürekkep ile karıştırılmasını sağlamış ve bir Alman gazetesi bu mürekkebi kullanarak basım yapmıştır. Çalışma Alman toplumda büyük bir tepki alarak bu kanların herhangi bir hastalığı barındırıp barındırmadığını bilmek istemişlerdir. Sanatçı aynı zamanda tecavüze uğramış kadınların ifadelerinde söyledikleri çarpıcı sözleri insan derisi üzerine yazarak sergilemiştir. Bu çalışmalar “Lustmord - Seks Cinayetleri” serisinden sadece bir kaç tanesidir (Bkz. Resim 4.24), (Ali Artun, 2016, s. 280).

Resim 4.24. Jenny Holzer, Lustmord 33 x 50.8 cm, 1993-95

Dünya daha bosna trajedisini üzerinden atamamışken yaşanan tecavüzler işkenceler zorunlu göçler unutulmamışken özgürlük adı verilmiş ancak binlerce insanın hayatını kaybedip bir o kadarda insanın işkenceye maruz kaldığı Irak işgaline az bir zaman kala sanatçı Handan Börüteçene 2002 yılında “Barış için ayrılmıştır” adlı çalışmasını gerçekleştirmiştir. Bir masa örtüsü tasarlayan sanatçı bu masa örtüsü üzerine aktarttığı imgeler tarihsel anlatılar içermektedir.

Resim 4.25. Andrea Vicentino, tuval üzerine yağlıboya, 1603, Venedik

Bu örtünün tam ortasına büyük bir şekilde Andrea Vicentino'ya ait Kahramanlık isimli tablonun görseli yerleştirilmiştir (Bkz.Resim 4.25). Geç Rönesans dönemine ait olan bu yapıt yaklaşık olarak 1600'lü yıllarda Osmanlı ordusu ile Venedik arasında yaşanan savaş sahnelerini anlatmak için yapılmıştır.Bu tabloyu yerleştirdiği örtü üzerine sanatçı güncel ve politik imgelere de yer vererek örtünün kenar kısımlarına ise ekonomi değerleri içeren simgeri yerleştirmiştir.

Sanatçının Venedik'te sergilemiş olduğu “*Barış için ayrılmıştır*” adlı masasına hiç kimse oturmamış keza sanatçıda bu masa etrafına oturulmasına izin vermemecesine hiç sandalye yerleştirmemiştir (Bkz. Resim 4.26).

Resim 4.26. Handan Börüteçene, *Barış İçin Ayrılmıştır*, 2002, Venedik

Irak'ta “Özgürlük” adı altında bir işgal patlak vermiş ve işgal uluslararası hukuku ve insan haklarını hiçe sayarak gerçekleştirilmiştir. Sanatçı bu savaşta meydana gelen bütün verileri elde etmiş ve bu verilerden yola çıkarak “İki Oda Bir Salon: Huzur” adlı çalışmasını gerçekleştirmiştir (Bkz. Resim 4.27).

Resim 4.27. Handan Börüteçene, *İki Oda Bir Salon: Huzur*, Borusan Art Galerisi, 2003

Binlerce insanın öldüğü 5 milyona yakın insanın evsiz kaldığı ve Irak kültürünün talan edildiği bu savaşı anlatan çalışma Borusan sanat galesi içersine bir masa dört sandalye, bir koltuk ve üst katına ise bir yatak koyarak kendi tasarladığı örtü ve kaplamalarla gerçekleştirmiştir. Bu yerleştirmeye sanatçı birde ölüm çiçeği olarak nitelenen beyaz zambakları eklemiştir.

dünyayı kanlı bir yere dönüştürmüştür. Yaşanan terör saldırılarına, savaşlara, soykırımlara, göçmen krizlerine ve dahası yaşanan ölümlere karşı koymuyor ve öylece seyrediliyor. Sanatçı, ne ölkemizde ne de dünyada yaşananlara müdahale edebiliyoruz der ve yaşananlar karşısında yapmış olduğu boksör resmindeki fiğür gibi kan revan içinde olduğumuzu ve nakavt olmak üzere olduğumuzu vurgulamaktadır (İnternet 20).

Resim 4.30. Hale Tenger, Nezih Ölüm Gardiyanları, yerleştirme, 1993

Bir başka sanatçı Hale Tenger Bosna Hersek savaşında yaşanan acıları ve ölümleri yansıtmak istediği “Nezih Ölüm Gardiyanları” adlı yerleştirme çalışmasını 1993 yılında gerçekteştirmiştir. Sanatçı savaştan kaçıp gelen sığınmacıların bulunduğu İstanbul Gaziosmanpaşa Kampı’nda sığınmacılarla konuşmuş ve bu konuşmalardan elde ettiği yazılı belgeleri, yapmış olduğu ses kayıtları ile birlikte aynı zamanda yazılı basında bu konuyla ilgili çıkan haber fotokopilerini içi su ile dolu yüzlerce kavanozun içinde sergilemiştir (Yıldız, 2008:418).

Resim 4.31. Halil Altindere, Homeland, video, Pilot Galeri, İstanbul, 2016

Halil Altindere, gerçeklikle mizahın birbirin içine girdiği, gerçek hayattan kesitlerin de var olduğu Türkiye ve Almanya’da çekimleri yapılan yeni videosu “Homeland” (2016), Ortadoğuda yaşanan tüm dünyayı içine alan mülteci krizini ele almaktadır.

Sanatçının bu videosu savaştan kurtulabilmek için sınırlara yerleştirilmiş tel örgüleri geçebilmek için sıra dışı marifetler sergileyen, mayın döşeli bölgelerde hayatta kalmaya çalışan mültecilerin görüntüleriyle başlıyor. Sanatçıya ait mülteci görüntüleri Berlin’de yaşayan, Suriye asıllı rapçi Mohammad Abu Hajar tarafından seslendirilmiştir. Hajar, Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlaması planlanan, İstanbul’un üçüncü boğaz köprüsünün altından geçen bir mülteci botunda yaşadığı deneyimleri hakkında rap yapmaktadır.

Videoda yer alan başka bir sahnede ise bir grup otel müşterisinin dış mekânda yoga yaparlarken yaklaşan bir grup Suriyeli mülteciyi izlemeleri yer almaktadır. Sanatçının gerçekleştirmiş olduğu video, mültecilerin kendileri tarafından kurulan, iki yıl boyunca içlerinde yaşadıkları ve protesto ettikleri çadırların bulunduğu Berlin-Kreuzberg’deki Oranienplatz ‘daki görüntüler ile bitiyor. Altindere’nin çekmiş olduğu bu belgesel, rap müziğinin sürükleyici temposu ile mültecilerin istikametini ve Avrupa’nın bu göçlere karşı verdiği tepkileri daha çarpıcı bir şekilde yansıtmıştır (İnternet 21).

Resim 4.32. Selim Bırsel Kurşun Uykusu, Yerleştirme, 1995

Sanatçı Selim Bırsel 4. Uluslararası İstanbul Bienali'nde gerçekleştirmiş olduğu Kurşun Uykusu adlı çalışması dünyanın her yerinde gerçekleşen ve hiçbir iyi sonuç elde edilmeyen savaşlarla ilgilidir. Eseri Koyu renkli 12 adet kâğıt hamurundan oluşmaktadır ve yerde yatan üzeri örtülmüş insan bedeni formunu oluşturmaktadır. Üzeri örtülmüş ölü bedenler sayısı itibariyle hiç de az değildir ve sayının gittikçe artabileceği varsayımını güçlendirmektedir. Sanatçı (Vogel,1995, s. 86) Bienal kataloğunda şunları söylemektedir: “Dünyanın her yanında hiç bir işe yaramayan savaşlar var. Ama insanlar için bu durum kaçınılmaz. Bütün bu etkilerle dünya daha kötüye giderken, yapıt da gittikçe kararıyor.” (İnternet 22).

Sanatçılar sadece bireysel olarak olup bitenlere karşı ürettikleri eserlerin yanısıra 7.Venedik Bienali Küratörleri Artur Zmijewski ve Joanna Warsza, Bienal'e katılmak isteyen sanatçılardan yaşananlara karşı görüşlerini belirttikleri birer metin yazmalarını isteyerek çok sesli bir Bienal hayallerini gerçekleştirmişlerdirve Bienalin Konseptini “Gerçekten işe yaranan, gerçekliğe damgasını vuran ve siyasetin icra edilebileceği alanlar açan işler sergilemek” olarak belirlemiş ve artan toplumsal olayları birlikte okumayı önemsediklerini dile getirmişlerdir (Kuryel ve Fırat, 2015, s. 9-11).

Resim 4.33. Gonçalo Mabunda, silah taht, Venedik Bienali, 2015

Sanatçı Gonçalo Mabunda, ülkesinin uzun zamandır korkunç bir i savaştan kısa süre önce çıkmasını ve bu savaşın ortaya çıkarmış olduğu belleği bu bölgeden toplanan silahlarla oluşturmuş olduğu yapıtlarla ortaya koymaktadır.

Sanatçı alışmaları roketatarlar, tabancalar ve diğer pek çok çevresel tahribat yaratan ve lmlare sebep olabilen savaş nesnelerinden oluşturmaktadır. Sanatçının yapmış olduğu taht çalışmaları kendisine göre; iktidarın, aşiret sembollerinin ve etnik Afrika sanatının geleneksel parçalarını nitelemektedir. (İnternet 23).

Resim 4.34. Sera Waters, battaniye, 175 x 155 cm, Avusturalya, 2016

Avusturalya'da gerçekleştirilmiş olan Sappers & Shrapnel sergisinde, ikinci dünya savaşı sırasında asker, sivil ve savaş esirleri tarafından gerçekleştirilmiş nesnelerin ve bunların yanı sıra sanatçıların bu nesnelerden yola çıkarak oluşturmuş olduğu eserler yer almaktadır. Sanatçı Sera Waters bu sergide yer alan sanatçılar arasındadır. Waters'ın gerçekleştirmiş olduğu eser savaş sırasında onbaşı Clifford Gatenby tarafından bir savaş kampında bulunan tutsaklara yaptırılmış işlemeli battaniyeden esinlenilerek yünlerden oluşturulmuş bir battaniyedir (İnternet 24).

Resim 4.35. JompetKuswidananto, War of Java, Do you Remember, yerleştirme, 2009

Savaşta ölen askerlere saygı niteliğindeki sanatçı Jompet Kuswidananto'nun "Java Savaşı, Unuttunuz mu?" isimli çalışması bir çift çizme üzerinde Avrupa tüfekleri tutan sivri kırmızı şapkalı 5 bedensiz askerin kurulumudur. Jompet'in bedensiz figürlerini gerçekleştirmesi savaş sırasında ölen binlerce askere saygı duymasındandır (İnternet 25).

Resim 4.36. Jose Cendon, Somali, fotoğraf, 2012

Somali’de, 1991’de Başkan Mohamed Siad Barre görevden alındıktan sonra 2012’ye kadar süren dünyada yaşanmış en büyük krizlerden bir tanesi yaşanmaya başlamıştır. Bölgedeki çete terör örgütlerin yaşattığı katliamlar ve bunu destekleyen yoksulluğun acımasızlığı bölgedeyaşananları oldukça acımasız hale getirmiştir.

Fotoğraf sanatçısı Jose Cendon, bölgede yaşayan 10 milyonluk insan nüfusunun bu çatışma ve savaşların arasındaki yaşamlarını çekmiş olduğu fotoğraf ve videolar ile gözler önüne sermektedir. Çatışma ve tekrarlanan kuraklık, ülkenin en azından 3,2 milyonunu umutsuz durumda yaşıyor (İnternet 26).

Resim 4.37. Medici, Godless, sulu boya, 56.5 x 85.0 cm, 2002

Resim 4.38. Medici, Titizce İdam Edilen, sulu boya

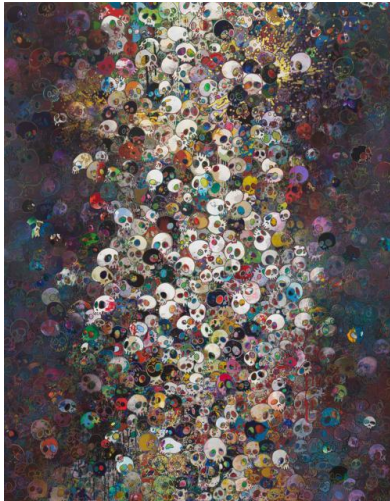
Bir dövme sanatçısı olan Medici dövme teknikleri ile sulu boya çalışmalarını harmanlayarak oluşturmuş olduğu çalışmalar oldukça dikkat çekicidir. Sanatçı yapıtlarında böcekler, kafatasları, askeri silahlar kullanmış ve bunları bir araya getirerek uygulamıştır. Sanatçı bu çalışmalarında güç sunumlarını anlatmakta ve insan müdahaleleri ile yaşanan ölümleri, yaşanan savaşlardaki aşırılık ve sosyal adalet konularını irdelemektedir. Sanatçının çalışmalarını oluştururken kullandığı renkler izleyiciye hoşluk hissettirirken aynı zamanda

rahatsız edici bir güzün varlığını ortaya koyması izleyicide bir irkilme uyandırmaktadır (İnternet 27; İnternet 28).

Siyasi bir kimliğe sahip olan sanatçı Bedri Baykam “Sessiz göstericilere polis dayacağı” adlı eseri ile yaşanan bütün savaş şiddet sahnelerini eseri ile ortaya koymaktadır (Germaner, Öndin, Öztürk, Pelvanoğlu, Rona, Yayıntaş ve Yıldız; s. 380, 381).

Resim 4.39. Bedri Baykam, Sessiz göstericilere polis dayacağı, sunta üzerine fotopentür, 177x132cm

Resim 4.40. Takashi Murakami, End of Line, tuval üzerine akrilik boya, 234x300cm, 2011

Murakami'nin eserleri Amerika Birleşik Devletleri'nde yıkıcı nükleer bomba tecrübesini, Japonya'nın bomba ile başlayan ABD müdahalesinin zamanla Japonya üzerinde kültürel bir yozlaşmaya dönüştüğünü belirtmektedir.

Murakami II. Dünya Savaşı'ndaki Japon yenilgisiyle Japon kimliğini yok olduğunu söylemektedir bu savaşlarda kazanan ülkelerin kendi kültürlerini devam ettirmeyi başarabildiklerini belirtmiştir. Sanatçı Japonya adına bunun bir ulusal utanç olarak nitelendirmektedir. Sanatçı aynı zamanda Sanatı kansız bir devrim olarak nitelendiriyor (İnternet 29). Murakami, Hello Kitty'nin Otaku ve kawaii kültürü gibi, Japonya'nın savaş asonrası iktidarsızlığının bir ifadesi olduğunu söylemektedir (İnternet 30).

Resim 4.41. Sejla Kameriç, BFF, yerleştirme, 2015

Resim 4.42. Sejla Kameriç, Özgürlük, yerleştirme, 2015

Sanatçı Sejla Kameřic savaşın ortasında çocuk olabilmek, ya da o çaresizliği yaşamak ve bütün her şey olup bittiğinde hiçbir şey olmamış gibi kalabilmek ve bunun imkânsızlığını vurgulamakgibi kavramsal çerçevede ürettiği işleriyle tanınmaktadır. Savaş öyle izler bırakır ki insan bedeninden ya da ruhtan silmek yada yeniden devam etmek neredeyse imkansızdır. Sanatçı Kameřić tüm bunları çalışmaları ile anlatmaktadır, savaşa dikkat çekmektedir. Sanatçı çocuk ve savaş kelimelerinin yan yana olmalarının rahatsız ediciliğini vurgulamaktadır , “BFF” isimli “Best Friends Forever” isimli çalışmasında. Sanatçı aynı rahatsız ediciliği “Liberty” (2015), “Özgürlük” isimli yerleştirme çalışmasında özgürlük harflerinden oluşan ancak harflerin üzerinde yer

kuşkonmaz tellerinin nasıl bir çelişki yarattığını anlatmaktadır tıpkı ülke sınırlarında yer alan dikenli tellerin varlığı gibi (İnternet 31).

Şuan sergilenmekte olan Art Since 9/11 sergisi kapsamında sanatçılar yaşanmış ve günümüzde yaşanmakta olan savaşları ve terör saldırılarını etkili bir söylem ile gözler önüne sermektedir. Serginin Küratörü Sanna Moore, öncülük etmiş olduğu bu sergiye katılan sanatçılar için her zaman dünyada yaşananlar hakkında bir söylemi olduğunu belirtmiştir.

Art Since 9/11, dört önemli konu üzerinde odaklanmıştır. New York da yaşanan 9/11 olayları, devletlerin insanlar üzerindeki gözetimi ve güvenliği, insanların ateşli silah, bomba, kimyasallar ve uçaklarla yaşamış oldukları deneyimlerinin mimari ve insan üzerindeki yıkımı şeklindedir.

Devam etmekte olan sergide yer alan “The Twin Towers” adlı çalışma sanatçı Ivan Navarro'a aittir. ilk kez İngiltere’de sergilenen eserde, neon ışık sistemleri sonsuz içbükey bir alan yanılsaması yaratarak kendi içinde derine inmektedir. Amerikanın sembollerinden olan çok katlı iki kuleden oluşan dünya ticaret merkezinin terör saldırısı sonucu yıkılması ve 3.000 kişinin ölümüne sebep olan yıkımı sanatçı derine doğru yükselen bir anlatım ile izleyiciye sunmuştur (İnternet 32).

Resim 4.43. Ivan Navarro, İkiz Kuleler, 2011

Sergide küreselleşmenin ne denli önemli olduğunu gözler önüne serilmiştir. Bu önemi en çok yansıtan işlerden bir tanesi Hans-Peter Feldmann'a ait olan 12 Aralık 2001 tarihinden itibaren gazete ön sayfalarında yer alan ve birçok dilde imha ve savaş başlıkları taşıyan bir oda dolusu gazete baskısı olmuştur.

Resim 4.44. Hans-Peter Feldmann, 9/11 gazete baskıları, 2008

Müze, 100 yıllık tarihinin en büyük sanat gösterisi için 40'dan fazla sanatçının eserlerini toplamıştır.

Sergi içerisindeki bazı eserlerde 11 Eylül'den sonra ABD tarafından başlatılan "teröre karşı savaş" döneminde devlet kontrolünün ve gözetimin büyümesini yansıtıyor. Hintli sanatçı Jitish Kallat, bir havaalanı güvenlik kontrolü kuyruğunda olduğu gibi, araştırılmakta olan minyatür insanları şekillendirmiştir.

Resim 4.45. Jitish Kallat, Circadian Rhyme 1, 2011

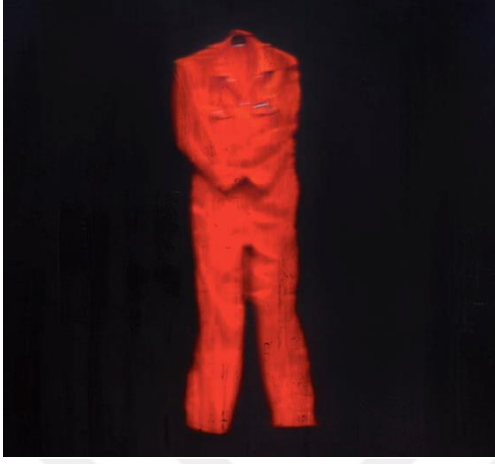
Yaşananlardan sonra devlet tarafından her anın kaydının alınması sanatçı Ai Weiwei tarafından pırıl pırıl mermerden oluşan bir gözetleme kamerası yaratılarak yorumlanmıştır.

Resim 4.46. Ai Weiwei

Bu sergi aynı zamanda yaşanan 11 Eylül saldırısı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan saldırıları ve tututklulara yapılan muameleleri de izleyiciye yansıtmıştır.

Britanyalı sanatçı Rachel Howard, Amerikan askerlerinin gözaltına alınan kişilere işkence yapmakla suçlanan Irak'taki Ebu Garib hapishanesinde mahkûmlara giydirilen turuncu tulumlar sanatçının işlerinde belirmiştir.

Resim 4.47. John Keane, Bound, tuval üzerine yağlıboya, 200x 200cm, 2015

İmparatorluk Savaşı Müzesi, yaklaşık 20.000 eserden oluşan bir koleksiyona sahiptir. Sergi Küratörü Newell, bu sergi sayesinde müzeye genç neslin gelmesini ümid ettiğini ve yaşanan Birinci ve İkinci Dünya savaşlarına ait eserlerin yanısıra yakın geçmişte yaşanan saldırı ve savaşlara ait izlerinde insanlara gösterilmesini amaçladıklarını açıklamıştır (İnternet 33).

Şüphesiz ki savaş konulu sanat çalışmaları bu tez de irdelenen sanatçılar ile sınırlı değildir savaş yansıtan eserler üreten daha birçok sanatçı vardır. Savaşlar ya da şiddet olayları sona ermediği sürece toplumda yaşananlara hiç bir zaman tepkisiz kalmamış olan sanatçıları bu konu üzerinde söyleyecekleri pek çok sözleri olacaktır.

5. ARAŞTIRMACININ UYGULAMA ANALİZLERİ

İnsanoğlu eski çağlardan günümüze kadar sürekli bir savaş içerisinde olmuştur. Acımasızca savaşan insan ilk önceleri sadece yaşam mücadelesi için savaş verirken zaman ilerledikçe yaşanan savaşlar ekonomik ve politik çıkarlara, devletlerarasındaki güç gösterilerine dahası diktatörlerin çıkarlarını koruma amacı uğruna yaşanan savaşlara dönüşmüştür. Güçlünün zayıf üzerindeki şiddeti artmış ve savaşlarda artık teknolojik silahlar kullanılmaya başlanılmıştır. İnsanoğluda, teknolojiye tek bir uçakla bir kenti yerlebir edilir duruma gelmiştir.

Tüm bu yaşanan savaş ve şiddet olayları yalnızca toplumların ekonomik ve kültürel yapısını etkilememiş sanat ve sanatçının yaşananlara bakışını da şekillendirmiştir.

Yüzyıl önceki savaşlara tanıklık eden sanatçılar gibi 21 yy. savaş ve şiddet olaylarına tanıklık eden sanatçılar da bu yaşananlara şüphesizki sessiz kalamamışlardır. Gelişen teknoloji sayesinde uzak ve yakın kavramlarının etkisi azalmış ve dünyanın öbür ucunda olan her şeyden haberdar olunabilir duruma gelinmiştir. Bu sayede sanatçı yansıtmak istediklerini daha aktif ve rahat bir şekilde dünyanın her bir köşesine gösterebilme şansını yakalamıştır.

Tıpkı Filistin halkı gibi uluslararası insan hak ve özgürlükleri kanunlarına aykırı olarak uygulanan kısıtlamalara rağmen ülkenin sanatçıları orada yaşananları eserlerine yansıtarak bu bağlamda örnek olmuşlardır. Sanatçılarsınır ve disiplin ayırt etmeden ürettikleri yapıtlarında, savaşlara yönelik kişisel tutumları ve savundukları düşünceleri yaşananların acımasızlığını ortaya koyarak irdelemişlerdir.

Günümüzde yaşanan savaş ve şiddet olayları sadece bir insanı öldürerek gerçekleşmemektedir bazen bir ülkedeki tarihi kalıntıları yok edilerek bile o ülkenin geçmişine zarar verilebilmektedir. Bir ülkenin geleceğini yok ederek veya onu sömürge haline getirerek yaşanan savaşlarda şüphesiz ki kültür katliamı yapılmaktadır; öyleki genç nesil kendine ait bütün kültürel kodları yok

edildiğinden sadece dış güçler tarafından dayatılan bilgileri edinebilmişler ve kendilerine ait bir kültüre sahip olma olasılıkları yok olmuştur.

Japon sanatçı Murakami'ninde belirttiği üzere Amerika'nın Japonya'ya attığı atom bombası bir kenti yok etmekle kalmamış bu bombardımandan sonra iki ülke arasında yapılan anlaşmalar sonucunda Japon halkına dayatılan Amerikan kültürünün bir toplumun kültür kodlarının başkalaşmasında ne denli etkili olduğunu göstermiştir. Tabii ki buda bir güç sağlama taktiğidir öyleki diğer taraf bir daha asla yaptırımlara karşı koyamayacaktır. Bu tamamiyle bir psikolojik savaştır ve bunun örneğini bugün bütün dünyada görmekteyiz. Bir çok kültür yok olmak üzereyken bazı ülkelere ait kültürel özellikler her yerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu sürekli kazanma üzerine kurulmuş bir savaş olup amaç sürekli tüketimi sağlamak olmuştur. Empoze edilenleri tüketerek empoze edene maddi güç kazandırmak ve tüketeni yok etme üzerine kurulmuş bir düzendir. Bu psikolojik savaşta belirli bir savaş alanı yoktur. Sokaklar, kahvehaneler, sinemalar, hatta evlerin içi bile birer cephedir.

Resim 5.1. Bahar Başak Üstel Arı, İsimsiz, bez üzerine işleme, 36 parçadan oluşmakta, 30x30cm, 2018

Resim 5.1. deki çalışmada yer alan semboller dünya güçlerinin halklara sunduğu popüler tüketimlere ait sembollerdir bunların arasında savaşı anlatan imger yer almakta aynı zaman da yerel kültürlerin ürettiği sembollerde belirlemektedir. Bu çalışmada yer alan pac man'ın daha fazla güç kazanmak için bir başka güç olan pokemon u yemesi günümüz dünyasında yaşanan güç savaşlarının sadece oyun hine getirilmiş halidir. Japon kültürüne ait olan totoro anemi figürünün başka bir güce ait olan silah ile vurulması fotoğrafçı Eddie Adamssa ya Pulitzer ödülünü kazandıran 1968 yılında çekilmiş olan bir savaş fotoğrafını anımsatmaktadır. Yine bu çalışma içinde yer alan ilk yardım çantası ise sadece tarafı olduğu topluma fayda sağlayan olarak nitelendirilmiştir. Çalışma içinde yer alan atom bombası dinamit, roket silah hepsi tek hamlede yok edici güç kaynağı olarak nitelendirilmişlerdir diğer imgeler ise ekonomi ve kültür kaynaklı güç teşkil edip bunlar vasıtasıyla yavaş ve uzun vadede bir yok etme gücünü temsil etmektedirler.

Dünyanın herhangi bir yerinde karşılaşılabileceğimiz ve tüm dünyaya empoze edilerek hiç değişmeden (Fast Food, Mickey Mouse, Totoro ve Pac Man) kültürler içersine sinerek toplumları aynılaştırmıştır. Bu aynılaşıma daha önceden belirtildiği gibi gerek ekonomik gerekse kültürel yok oluşu sağlamaktadır.

Resim 5.2. Bahar Başak Üstel Arı, Daimi savaş, bez üzerine işleme, 2017

Savaş olgusu pek çok düşünür ve tarihçi tarafında farklı farklı yorumlanmıştır. General ve savaş kuramcısı olan Carl Von Clausewitz' e göre Savaş; siyasetin devamıdır. Aynı zamanda Carl devletlerin ve orduların savaş'ı politik bir aracı olarak kullandığını savunmuştur. "Daimi savaş" kavramını

geliştirmiş ve savaşın amacı olarak ise karşı tarafa sadece kendi isteklerini kabul ettirerek tek güç olma gayesine hizmet ettiğini belirtmiştir.

İnsanlık tarihinde savaşlar, politik, ekonomik, coğrafi, din ve güç isteği gibi pekçok sebepler öne sürülerek başlatılmıştır. Günümüzde de bu nedenler değişmeden öne sürülerek şiddet ve savaşlar yaşanmaktadır. Güçlü olmak isteyenler daima bir savaş ve şiddetten beslenerek güç elde etmektedirler. Günümüzde bu güç istekleri toplum içerisinde bazen kanlı savaşlar ile bazen bir kültürün katli ile bazende sanki bir bilgisayar oyunu gibi algılanarak yaşanmaktadır.

Yukarıdaki çalışmada anlatılmak istenen tamda budur. Daimi olan güçlünün sürekli bir şiddet halinde sistematik olarak yok ettiğidir. Sahip olunan güç onun yok etmesini sağlamaktadır. Bu çalışma bilgisayar oyunundan esinlenerek yapılmıştır çünkü tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi oyundada güç elde ettikçe ilerleme vardır ve bu güç malesef yok ederek elde edilmektedir.

1800'lerin ortalarında yaşamış olan Clausewitz'in "*Daimi Savaş*" tezi günümüzde de halen gerçekliğini korumaktadır. Freud ise; "İnsan akli, fikri ile duygularını da katarak olaylara yaklaştığında savaşın uzun vadede sonuçlarını görebilecektirbu yüzdendir ki yakın zamanda savaşların biteceği ütopyasını düşünmekteyim" demiştir. Burada unutulmuş sınırım şiddet isteğinin insanoğlunun yapısında olabileceği gerçeğidir. Bu bağlamda bitmek bilmeyen çıkarlar ve güç isteği var oldukça, dünya üzerinde savaşların tükenmeyeceği gerçeğidir.

Resim 5.3. Bahar Başak Üstel Arı, Seyirlik 1, 2017

Resim 5.4. Bahar Başak Üstel Arı, Seyirlik 2, 2017

Tarihçi John Keegan insanların doğası gereği savaş ve şiddetin yaratma duygusuna sahip olduğunu belirtmiş ve savunmuştur. Bu sav doğru kabul edilircesine insanoğlu savaş nesnelerine önem vermiş ve içselleştirmiştir. Bu belki Keeganın belirttiği gibi insanoğlun doğası gereği çıkarları uğruna savaş ve şiddeti savunduğunun ve savaş makinaları toplumların en önemli nesneleri olduğunun en açık örneğidir. Mimarları insan olan savaş aletleri ateşli silah, bombalar, roketatarlar, tabancalar ve diğer pek çok çevresel tahribat yaratacak ve ölümlere sebep olabilecek savaş nesneleri her an her yerde karşımıza çıkabilecek kadar sıradanlaşmıştır. Bu bağlamda dikkat çeken ise günümüzde savaş nesnelerini bir sanat eserini görebileceğimiz müzeler gibi

Savaş Müzelerinde görebilmemizdir. Dünyada en kapsamlı müzelerden biri olan imparatorluk savaş müzesi yaklaşık 20.000 savaş nesnesinden oluşan bir koleksiyona sahiptir. Burada yaşanan vahşetlere aracı olan savaş nesneleri seyirlik olarak insanlara sunulmuştur. Bu müzelerdeki nesnelerin görüntülerini esas kabul ederek geleneksel görme biçimin aksine maddenin gerçekliğinin yeniden algılanması gerekliliği değerlendirilmelidir.

Gerçekleştirilmiş olan bu çalışmalarda kullanılan iplik ve bu ipliklerin renkleri seçilerek uygulanmıştır. İplik kullanımında uygulanan teknik savaş hazırlıklarıyla bağdaştırılmıştır çünkü günümüzde gerçekleşen savaşların her adımının bir hedefi ve hesabı bulunmaktadırıpkı bu çalışmalarda olduğu gibi her ipliğin uygulanması için hesap yapılması gerekmektedir. Uygulanan ipliklerin renkleri özellikle canlı renkler olarak belirlenmiştir. Çünkü savaş ve ona ait olan semboller günümüzde özendirici ve sevecen olarak yansıtılmaktadır çalışmalardaki renklerde bu amaca uygun olarak seçilmiştir.

Resim 5.5. Bahar Başak Üstel Arı, İsimsiz, bez üzerine işleme, 190x90cm, 2018

Plehanov'a göre; "Sanatın ana maddesi hakikattir".Sanatçı gerçekliğe ilişkin söylemleri sorunları ya da çözümleri, yapıtlara aktarandır yani gerçekleri kendi algı kavrayışıyla ortaya koyandır. Bu gerçeklikler ise; savaş esnasında

askerlerin bedenlen bir yara almasalar bile savaş esnasında yaşanan olumsuz şartlar ve stres sadece ölümlere değil aynı zamanda felçli olarak kalmalara bile sebep olmuştur. Beecher uzun bir süre yaralı askeri gözlemlemiş ve gerçekçi sonuçlar ortaya koymuştur. Savaş alanının dışına çıkarılan askerlerin sakinlikleri Beecher'i hayrete düşürür. Yaralıların sadece çok az bir kısmı ileri düzeydeki yaralarının acılarını azaltabilmek için yaralı bölgenin uyuşturulmasını istemiştir. Fakat askerin büyük bir kısmı, ölümcül bir biçimde yara almalarına rağmen herhangi bir acı duymadıklarını söylemişler ve herhangi bir tedavi istememişlerdir.

Beecher yaralı olan bu askerlerin tutumunu ameliyat edilen sivil insanlarla kıyaslıyor. Bu insanların askerlere göre çok daha az yaralara sahip olmalarına rağmen çok fazla acı çektiklerini ifade ederek ağrı kesici talepleri daha fazla olduğunu söylüyor. Bu iki durumda acıların anlamı farklıdır. Çünkü asker savaş sırasında almış olduğu yaralardan onur duyar. Görevini başarı ile yerine getirmiş olmanın verdiği gururla kendinde eleştirebilecek herhangi bir kusur göremez. Savaşta alınan yara cephe gerisine çekilme ile eş anlamlıdır ve sonucunda ise emeklilik gelecektir. (Breton, 2010: 129, 130).

Savaşlar, psikolojik olarak ele alındığında, birçok asker psikoz (çıldıırı) olarak adlandırılan durumu deneyimlemiştir. Dr. Kurt Goldstein, savaş esnasında beyin hasarı almış birçok askerin tedavi gördüğü, Almanya'daki önemli bir akıl hastanesin deyara almış askerlerin, imgeleme becerilerindeki sınırlanmışlıktan dolayı acıya maruz kaldıklarını görmüştür. Ayakkabılarının ya da gömleklerinin katı bir intizam içerisinde dolapta her zaman aynı yere yerleştirildiğini gözlemlemiş. Ayrıca dolabına herhangi bir eşyasını değiştirmek için müdahale edildiğinde asker olan hastanın paniğe kapıldığını belirtmiştir. Goldstein gözlemlerini şu şekilde devam ettiriyordu; beyninden yara almış asker, kendisine ismini bir kâğıda yazması söylendiğinde, kâğıdın köşesine yakın bir kenara yazıyordu. Açık alanlarda kaybolma olasılığını görmezden gelemiyor, bu durum ruhunda açılmış derin yaraları tetikliyordu. Soyut düşünme becerisini ciddi bir biçimde yitirmiş olan asker, çevresini değiştirmek ve onu kendi gereksinimlerine uydurmak için kendini güçsüz hissediyordu. Dış ortamdaki yaşam alanlarını sürekli korurlardı. İçsel bir

konumlanışları bulunmayan yaralı asker, bilhassa dışlarında mevcut olan her şeyi el altında tutmaya özen gösterirlerdi (May, 2012, s.132).tıbbi olarak tespit edilmiş olan bu gerçekler Resim 5.5 de ki çalışma ile bağdaştırılmaktadır. Bütün zorlukları yaşayan askerlerin artık bir insan olmaktan çıktığını savaş için gerekli olan bir nesneye dönüştüğünü anlatmaktadır. İçi boş bir nesne olarak değerlendirilmiş ancak dışardan bakıldığında yüceltilerek ölümsüzleştirilmiş bir değer yüklenmiştir oysaki günümüzde sadece sayısı önemlidir ve bu sayıyı ancak dünya güçleri onu yücelterek elde etmektedir.

Bir savaşın sadece askerlerde yaratmış olduğu bu dehşet ve toplumda yarattığı sarsıntı bilinir iken bütün yaşananların sanatçı tarafından göz ardı edilemeyeceği bir gerçektir.

Resim 5.6. Bahar Başak Üstel Arı, Tastamam, bez üzerine işleme, 2017

Savaşlar nedeni ile geçmişten günümüze kadar gelen sürede dünyanın azımsanmayacak kadar büyük bir kısmı açlık yoksulluk ve sağlıksız koşullar gibi problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen savaşlar sürmekte ve gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan ambargolar, insan yaşamı için en temel hak olan gıdaya ulaşma hakkını insanların elinden almaya devam etmektedir.

Bu bağlamda problemler daha da büyümektedir, çünkü gelişen dünyanın ve yüksek teknolojinin hedefi açlığı önlemek değil silahlanmayı artırmak, savaş alanları açmak, gelişen ve değişen silah teknolojisine ve askeri harcamalara bütçe ayırmaktır. Gelişmiş ülkelerin bu yıl savunma bakanlığına ayırdıkları

bütçe diğer harcamalara kıyasla rekor düzeylere ulaşmıştır öyleki; dünyada bugün 500 bini bilim insanı olmak üzere yaklaşık 15 milyon kişi silah ve silah geliştirme endüstrisinde çalışmaktadır.

Bu harcamalar ve geliştirilen silah teknolojisi sayesinde Son 10 yılda yaşanan savaşlarda 2 milyon çocuk öldürülmüş, 6 milyon çocuk sakat bırakılmış, 12 milyon insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Resim 5.7. Bahar Başak Üstel Arı, İstila, bez üzerine işleme, 2017

Dünyada 5 bin 600 yılda toplam 15 bin 500'ün üzerinde bölgesel ya da ulusal savaş yaşanmış ve yaklaşık olarak 3 milyar 700 milyon insan ölmüştür.

6. SONUÇ

Savaş yaşamış ve yaşamakta olan bütün insanlar için acı bir deneyim olmuş ve olmaktadır. Bazılarına göre hayatta kalabilmenin tek çaresi olarak değerlendirilmiş olan savaş, bazıları için ise karşı güçleri yok ederek hayatta kalmayı kazanılmış bir zafer olarak nitelendirmiştir. İnsanlık tarihinde savaşlar, politik, ekonomik, coğrafi ve din gibi pek çok neden ortaya konularak gerçekleştirilmiştir nitekim günümüzde yaşanan savaş nedenleri arasında din, ırk, sömürü gibi neredeyse sıradanlaşmış kavramlar yer almaktadır.

Savaş kavramı pek çok düşünür, tarihçi ve toplum tarafından farklı yorumlanmıştır bu yorumlar arasında kimine göre gereklilik kimine göre ise katliam olarak değerlendirilmiştir bu farklılıklara rağmen ilkel toplumlardan günümüze kadar gelen sürede savaş ve şiddet hep varolmuştur. Yaşanan savaşlar pek çok ülkede yıkımlara doğanın yok oluşuna ve milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur. Savaş her zaman hayatın içinde kendine yer bulduğu gibi sanatın içindede kendisine yer bulmuştur. Mitolojik anlatılarda yaşanan savaşla ve şiddetin sanata yansması ile başlamış ve 21.yüzyıla kadar olan sürede sanat savaş hep içinde barındırmıştır.

Sanatın biçimlenişinde kuşkusuz ki kültürlerin, dinin ve düşünsel etkinliklerin payı olduğu kadar dünyadaki savaşlarında önemli derecede etkisi vardır. Bu etkiyi en eski örneklerden günümüze kadar olan süreçteki önemli eserlere baktığımızda savaş ve şiddetin sanatın içinde önemli bir yere sahip olduğunu anlamaktayız.

Gerçekleştirilmiş olan bu tez çalışmasında sanatçıların savaş kavramına bakış açıları yansıtılmış ve geçmişten günümüze yer almış önemli eserler üzerinde incelemeler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde savaş ve şiddet kavramını gerçekleştirilmiş olan güncel sanat yapıtları üzerinden incelemelere yer verilmiştir.

KAYNAKLAR

- Abazi, B. (2007). *Yugoslavya Siyasal Sisteminin Yıkılışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Aktaş, Ö. (2012). Propaganda Posterlerinde Savaş ve Barış Temasının İşleniş Üzerine Öğrenci Görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 281-287
- Aslan, E. Karaaslan, S. (2016). Sanatta Gerçekçilik Kavramına Savaş Olgusu Üzerinden Bakmak. *İdil Sanat Dergisi*, 28, 45-48
- Aslan, E. ve Yıldız, İ.(2016). Leon Golub Resimlerinde Bir Tür Bellek Olarak Fotoğrafın Kullanımı, *İdil Sanat Dergisi*, 55(9), 324-337.
- Aslan, E. (2013). *Otto Dix, Pablo Picasso, Leon Golub Ve Fernando Botero'nun Savaş Temalı Resimlerinden Seçilmiş Örnekler Üzerine bir İnceleme Çalışması*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Antmen, A. (2010). *Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalar; 20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*.(3. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Akgül, K.(2012). Sanatsal Verilerle Edinilen Güç ve Eleştirel Bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 7, 9-14.
- Artun A.(2014). *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi: Estetik ve Modernizmin Tasfiyesi*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Artun, A. (2016). *Sanat Siyaset Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Artun, A. ve Örgü, N. (2014). *Çağdaş Sanat Nedir? Modernlik Sonrası Sanat. Sanat Hayat* 28. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayan, M.(2008). Weimar Dönemi Kadın Devrimci Ruhu İle Käthe Kollwitz. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1, 33 - 63.
- Barnaby, M. (2013). *Asılı Adam Ai Wei Wei'in Tutuklanması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Barrett, T. (2014). *Sanatı Eleştirmek Günceli Anlamak*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Berger, J. (1987). *Sanat ve Devrim*. Ankara: V Yayınları
- Bağce, E. (2002). Küresel Savaşların Eşiğinde Kant Ve Hegel'i Yeniden Okumak. *Doğu. Batı Dergisi*. 3, 105-121.

- Beykal, C.(2005). *Otto Dix. Eleştirel Grafik 1920-1924/ Özgün Baskı “savaş” 1924* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berger, J. (2003). *Picasso’nun başarısı ve başarısızlığı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berger, J. (2003). *O Ana Adanmış*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Börüteçene, H. (2011).*Sessizlik Bozulmasın Diye Çiçekler Kokularını Salmadı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cantekin, Y. (2014). *Dünya Savaşlarının Biçimlendirdiği Modern Heykel Sanatı*. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Clark, K. (1962). *Looking at Pictures*. London: Readers Union.
- Cumming, R. (2008).*Sanat*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Clark, T. (2011). *Sanat ve Propaganda*. (çev. E. Hoşcusu).(2. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corbin, A. Courtine, J. ve Vigarello, G. (2013).*Bedenin Tarihi 3 Bakışdaki Değişim 20.Yüzyıl*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Daver, B. (1992).Savaş ve Barış Üzerine. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü. Atatürk Yolu Dergisi*, 10,181-186
- Demirbaş, A. (2009). *Birinci Dünya Savaşının Avrupadaki Sanat Ortamına Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dortch, J. (2006). *Kathe Kollwitz: Women's Art, Working-Class Agitation and Maternal Feminizm*, Georgia State University.
- Erkan, R. ve Bozgöz, F. (2003). Kabile Aşiret Asabiyet ve Savaş. *Ankara: Doğu Batı Dergisi*. 24, 26-31
- Erdemci,F. Germaner,S. ve Koçak, O. (2008). *Modern ve Ötesi 1950-2000*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Ebony, D. (2006). *Botero Abu Ghraib Baskı ‘Savaş’1924*. New York: Prestel Publishing.
- Fromm, E. (1982). *Çağımızın Özgürlük Sorunları*, Ankara: Bayraktar Yayınları.
- Fichner-Rathus, L. (1995). *Understanding Art*. (4.Basım). New Jersey: Prentice Hall.
- Gombrich, E. H. (2004). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Göçer, İ. ve Çınar, S. (2014). Arap Baharının Nedenleri, Uluslar Arası İlişkiler Boyutu ve Türkiye'nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirine Etkileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10.
- Gören, A. K. (2000). *Sanatta Etkileşim Bağlamında Türk Resim Sanatında Bir Tema: Savaş, Bir Mekan; Şili Atölyesi (Savaşta Sanat Yada Sanatın Savaşı) Sanatta Etkileşim*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 122-127.
- Gümüş, A. (2006). *Şiddetin Nedenleri. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempouzyumu*. Ankara: Eğitim Sendikası Yayınları.
- Gintz, C. (2010). *Başka Yerde Başka Biçimde*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Heartney, E. Posner, H. Pricenthal, N. and Scott, S. (2007). *After the Revalation: Women Who Transformed Contemporary Art*. London: Prestel.
- Hackworth, N. (2017). *Jack ve Dinos Chapman Anlamsızlık Aleminde, In The Realm Of The Senseless*. İstanbul: Arter Yayınları.
- Kant, İ. (1984). Sürekli Edebi Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme-1795 Seçilmiş Yazılar. *Büyük Fikir Kitapları Dizisi*, 60, 227-244.
- Koçtürk, O. N. (1969). *Sessiz Savaş*, İstanbul: Ararat Yayınevi.
- Kuryel, A. ve Özden Fırat, B. (2015). *Küresel Ayaklanmalar Çağında Direniş ve Estetik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kosik, K. (2015). *Somutun Diyalektiği*. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.
- Keuerleber, E. (2005). *Otto Dix 1920'li Yıllardan Baskılar/ Savaş. Eleştirel Grafik 1920-1924/ Özgün Baskı " Savaş" 1924*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Krausse, A. C. (2005). *Rönesans'tan günümüze resim sanatının öyküsü*. Almanya: Literatür Yayıncılık.
- Kramer, A. (2012). *Dünya Savaşlarında Kadın Casuslar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Lynton, N. (2009). *Modern Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Lenoir, B. (2005). *Sanat Yapıtı, Nietzsche, Sanat Yaşamın Önemli Uyarıcısıdır* (4. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- May, R. (2012). *Yaratma Cesareti* (13. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mc Greevy, L. (1981). *The Life and Works of Otto Dix: German Critical Realist Ann Arbor*. Michigan: UMI Research Press.

- Fırıncı, M. (2006).Toplumsal Mücadelede Sanatçı Duru uyla Kathe Kollwitz Ve “The End” (Son) Adl Eserinin Analizi. İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 145-150 .
- Mülayim, S. (1995). Sanat ve Şiddet. İstanbul:*Marmara Üniversitesi Resim İş Bölümü Mezunlar Dergisi Yayını*, (6), 1-3.
- Norbert W. (2005). *Dışavurumculuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Okan, M. (2006). Tarihsel Tanıklık Olarak Resim: Goya’nın “Savaşın Felaketleri” Dizisi İçin Notlar. Adana: *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32.
- Özsezgin, K. (2003). *Savaş Konulu Resimlere Toplu Bir Bakış*. RH+ Sanat Dergisi, (4),16-19.
- Ötgün, C. (2008). Sanatın Şiddeti ve Sınırları. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1, 91.
- Paglia, C. (1996).*Cinsellik ve Şiddet ya da Doğa ve Sanat*. İstanbul: İyi Şeyler Yayınları.
- Plehanov, G.V. (1999).*Sosyalist Açından Toplum Sanat Eleştirisi*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Prelinger, E. (1992).*Kathe Kollwitz New Haven*. Yale University Pres.
- Ratcliff, C.(1984). *Theather of Power*. New York: Art in America.
- Richard, L. (1984).*Ekpresyonizm Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Straliding, R. (2003). *20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli*. İstanbul: Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Teber, S. (1999). *Picasso*, İstanbul: Kavram Yayınları.
- Thiem, G. (1987). 20. Yüzyıl Alman Ağaçbaskı Sanatı Konulu Dia Gösterisi İçin Giriş Türkiye’de ve Almanya’da Ağaçbaskı Sanatı. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 6, 96.
- Ulay, F.(1985). Geç Kalmış Bir Yazı: Max Beckmann. *Milliyet Sanat Dergisi* 1, 32-34.
- Uzun, D. (2006). *20.Yüzyıl Batı Resminde Birinci Dünya Savaşı’nın Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Vogel, S. (1995). 4. *Uluslararası İstanbul Bienali Kataloğu*. İstanbul: İstanbul Kültür Snat Vakfı Yayınları.

Yıldız, E.(2008). *Hale Tenger Modern ve Ötesi: 1950-2000*. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Zencirci, D. E. (2012). Otto Dix ve Der Krieg Gravür Serisi. *Akademik Dergi Park*, 22, 31-40.

Whitham, G. ve Pooke, G. (2013).*Çağdaş Sanatı Anlamak*. İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.

Will, E.J.s (2015).*Banksy Duvarın Ardındaki Adam*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Wolff, J. (2000). *Sanatın Toplumsal Üretimi*. İstanbul: Özne Yayınlar.

İnternet 1:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fcargocollective.com%2Fdevabilkara%2FToplumsal-Olaylarin-Sanata-Yansimasi&date=2018-05-17>, adresinden 12 Ekim 2017’de alınmıştır.

İnternet 2:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fprezi.com7irierxrdi2-s%2Fsavasin-sanata-etkisi%2F&date=2018-05-17>, adresinden 12 Ekim 2017’de alınmıştır.

İnternet 3: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.no-art.info%2Fgolub%2Finterview-en.html&date=2018-05-17>, adresinden 12 Ekim 2017’de alınmıştır.

İnternet 4:

<http://www.webcitation.org/query?url=https://www.evrensel.net/haber/258451/savasa-sanatla-direnmek&date=2018-05-17>, adresinden 21 Aralık 2016’de alınmıştır.

İnternet 5:

<http://www.webcitation.org/query?url=https://tr.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/late-europe-and-americas/modernity-ap/a/oldenburg-lipstick-ascending-on-caterpillar-tracks&date=2018-05-17>, adresinden 10 Kasım 2017’de alınmıştır.

İnternet 6:

http://www.webcitation.org/query?url=http://www.theartstory.org/artist-oldenburg-claesartworks.htm#pnt_1&date=2018-05-17, adresinden 12 Ekim 2017’de alınmıştır.

İnternet 7:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fsalle09.wordpress.com%2F2013%2F12%2F21%2Ffiche-de-revision-balkan-baroque-de+marina-abramovic%2F&date=2018-05-17>, adresinden 12 Ekim 2017’de alınmıştır.

İnternet 8:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://haber.gazetevatan.com/fernando-botero-%93icimdeki-herseyi-soyleyemedim%94/304780/4/Haber&date=2018-05-17>, adresinden 22 Kasım 2017'de alınmıştır.

İnternet 9: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.e-skop.com%2Fskopbulten%2Fbanksy-politik-sanatin-uzlasmaci-yuzu%2F994&date=2018-05-17>, adresinden 22 Kasım 2017'de alınmıştır.

İnternet 10:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.dadatart.com%2F2012%2F08%2F05%2Fondra-olimpiyatlari-surerken-banksyden-yeni-stencil&date=2018-05-17>, adresinden 10 Ocak 2018'de alınmıştır.

İnternet 11:

<http://www.webcitation.org/query?url=banksyworld.blogspot.com.tr&date=2018-05-17>, adresinden 12 Ekim 2017'de alınmıştır.

İnternet 12: <http://www.webcitation.org/query?url=http://www.e-skop.com/skopbulten/banksynin-kasvetli-disneylandi-felaket-kacinilmazsa-eglenmene-bak/2585&date=2018-05-17>, adresinden 12 Ekim 2017'de alınmıştır.

İnternet 13:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.theguardian.com/artanddesign/2015/aug/20/banksy-dismaland-amusements-anarchism-weston-super-mare&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 14:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.ayyamgallery.com%2Fartist%2Ftammam-azzam%2Fbio&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 15:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/features/the-syrian-artist-using-western-masterpieces-to-draw-attention-to-the-tragedy-of-his-country-10491122.html&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 16:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.pbs.org/newshour/art/5-times-ai-weiwei-art-has-called-attention-to-the-refugee-crisis/&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 17:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.scmp.com%2Fnews%2Fworld%2Feurope%2Farticle%2F2079816%2Fchinese-artist-ai-weiweis-latest-work-targets-shameful-response&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 18:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.dazeddigital.com%2Fartsandculture%2Farticle%2F35177%2F1%2Fai-weiwei-unveils-huge-refugee-boat-installation&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 19:

<http://www.webcitation.org/query?url=https://lifeartsanat.com/2017/01/05/ingiltereden-jake-ve-dinos-chapman-ikilisi-arterde-suzana-rood/&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 20:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.hurriyet.com.tr/yasayan-en-pahali-turk-ressam-taner-ceylan-kan-revan-icinde-kaldik-ama-son-yumruğu-hala-yemedik-40230636&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 21:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.saha.org.tr/projeler/proje/halil-altindere&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 22:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://izlekler.com/gunumuz-sanatinda-olum-temasi/&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 23:

<http://www.webcitation.org/query?url=https://www.dezeen.com/2013/07/05/when-i-get-green-furniture-made-of-guns-by-goncalo-mabunda-at-jack-bell-gallery/&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 24:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.abc.net.au/news/2016-11-10/war-art-exhibition-world-war-one/8013856&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 25:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://momardi.com/see-the-indonesian-eye-on-its-last-week/&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 26:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.josecendon.com%2Fproject%2Fsomalia%2F+&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 27:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.afr.com%2Flife%2Fstyle%2Farts-and-entertainment%2Fart%2Fex-de-medicis-psychologically-nauseating-works-selling-fast-20150610+ghkn3i%23ixzz5AzrljIPU&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 28:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.deutscherandhackett.com/auction/4-fine-art-auction/lot/godless-2002&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 29:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://artradarjournal.com/2008/12/01/takashi-murakami-on-why-the-war-helped-create-japanese-pop-culture/&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 30:

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.nytimes.com/2005/04/03/magazine/the-murakami-method.html&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 31:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fozgenyildirim.blogspot.com.tr%2F%3Fview%3Dtimeslide&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 32: <http://www.iwm.org.uk/exhibitions/iwm-london/age-of-terror-art-since-911&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet 33:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fuk.businessinsider.com%2Fap-london-exhibition-age-of-terror-explores-art-since-9-11-2017-10&date=2018-05-17>, adresinden 6 Şubat 2018'de alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Arı Üstel
Uyruğu : TC.
Doğum tarihi ve yeri : 10/04/1982, Ankara
Medeni hali : Evli
Telefon : 05437623616
Faks :
e-mail : baharbasakustel@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Güzel Sanatlar Enst.	2014
Lisans	Güzel Sanatlar Fak.	2009
Lise	Meslek Lisesi	1999

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2013	Çankırı	Araştırma Görevlisi

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

